BIJDRAGE

TOT

DE KENNIS DER HEERSCHENDE

OOGZIEKTE.

BIJDRAGE

TOT

DE KENNIS DER HEERSCHENDE OOGZIEKTE,

IN

HET NEDERLANDSCHE LEGER,

EN

DE BEHANDELING ER VAN IN HET MILITAIRE HOSPITAAL

Te Breda,

VAN JULIJ 1836 TOT JULIJ 1839;

DOOR

L. P. J. Snabilié,

DOCTOR IN DE GENEESKUNDE,

Ridder der Militaire Willems-Orde, Chirurgijn-Majoor bij het Militaire Hospitaal en Garnizoen te Breda, Lid van onderscheiden Geleerde Genootschappen.

Met Platen.

BREDA,
F. P. STERK.
1840.

On est naturellement porté à approuver ou à desirer une médécine héroique et vigoureuse, qui sache résister efficacement aux maladies et les emporter d'emblée.

BORDEU.

VOORBERIGT.

Dewijl de Oogziekte (purulente oogontsteking) bij voortduring ook in ons Vaderland, alhoewel in een veel minderen graad en hevigheid — en slechts in eenige garnizoenen en korpsen sporadisch of epidemisch — onder onze krijgslieden blijft heerschen, dan wel in andere landen, zoo als in België, alwaar zij, volgens onderscheiden Tijdschriften, dusdanig blijft voortwoeden, dat nog vele er door ongelukkig geworden slagtoffers daar te betreuren zijn, zoo is het, mijns bedunkens, voor het welzijn dezer lijdenden, en in het

belang van dien tak der wetenschap-zelve altijd wenschelijk, eene meer op genoegzame ondervinding steunende Genees-Heelkundige behandeling te doen kennen en mede te deelen, die bevredigende, ja de beste resultaten konde opleveren.

De Geneeskunde blijft toch eene wetenschap, gegrond op waarnemingen en daadzaken, die vooral door de juiste en naauwkeurige waardeering van deze voorgelicht worden, en vorderingen maken kan. Het nut van dergelijke observatiën kan in het veld van praktische kennis aanmerkelijk vermeerderd en uitgebreid worden, wanneer men eene ziekte in het groot mag behandelen, daar men alsdan voorzeker in staat is, vergelijkingen te maken, die vervolgens tot juister en meer zekere gevolgtrekkingen kunnen leiden, ter bevordering der algemeene geneesleer (Therapia).

In Frankrijk, Engeland, Duitschland en België zijn, vooral gedurende de laatste jaren, bij voortduring goede resultaten medegedeeld, aangaande het toucheren of canteriseren der ontstoken en etterende oppervlakte van het ooglids-bindvlies, met het salpeterzure zilver (Nitras Argenti fusum) in substantie bij de onderhavige oogontsteking; en, aangezien er over het algemeen

van deze methode in Nederland nog weinig gewag werd gemaakt, tenzij door mijnen hooggeachten Vriend en Collega, den verdienstelijken Chirurgijn-Majoor Dr. Kerst *), *die deze behandeling in ons Land ingevoerd, en dienaangaande reeds in het jaar 1835 en 1836 belangrijke waarnemingen bekend gemaakt heeft; zoo konde ik het niet als overtollig beschouwen, ook mijne ervaring, ten deze opgedaan gedurende de laatste drie jaren, als belast met de directie der Geneeskundige dienst van het Militaire Hospitaal in de Vesting Breda, publiek te maken; te minder, daar het er verre af is, te kunnen vooronderstellen, dat de Genees-Heelkundige behandeling der heerschende Oog-ziekte reeds ten toppunt van volmaking zou gebragt*

---

*) *Zie zijne zoo belangrijke Heelkundige Mengelingen. Utrecht*, 1835 *en*

Bijdrage tot de behandeling der Ophthalmia purulenta. Utrecht 1836.

Vergelijk ook de Bijdrage tot de geschiedenis der aanwending van het gesmolten Salpeterzure zilver (Nitras-Argent. fus.) onder den eenen of anderen vorm enz., door Dr. van Ossenoort *in het Nederlandsch Lancet, Tijdschrift, aan de practische Chirurgie en Oog-Heelkunde gewijd. Utrecht* 1838.

zijn; ofschoon, voorzeker, de Oog-Genees-Heelkunde gedurende de laatste tijden in de meeste landen met reuzenschreden is vooruitgegaan.

Eene veeljarige beoefening en getrouwe waarneming van dit wetenschappelijk gedeelte der Genees- en Heelkunde in onderscheiden Hospitalen en Ziekenzalen mij, en meer nog de drie laatste jaren, zoowel in het acute als chronische stadium dezer Oogontsteking, de overtuiging gegeven hebbende van de deugdelijkheid dezer geneeswijze (de Cauterisatie), zoo werd ik dan ook meerendeels daardoor aangespoord tot een algemeener mededeeling der dienaangaande bekomen resultaten, teneinde deze mijnen Kunstgenooten, en vooral jonge Militaire Artsen, ter verspreiding aan te bieden, in de hoop en het vertrouwen, dat dit Werkje eene welwillende ontvangst zal mogen genieten.

In hoe verre de onderhavige praktische aanteekeningen eenig licht over deze zoo hevige en belangrijke ziekte kunnen verspreiden, moge, daar ik alleen de waarheid en de ondervinding in acht heb genomen — Duce Experientia! — de kundige en, zoo als ik vertrouw, welgezinde lezer beoordeelen; en wordt mijne aangewende poging, om nut te stichten, uit het ware

oogpunt door Kunstbroeders beoordeeld, dan zal ik mij genoegzaam beloond achten, en verder aangespoord gevoelen, om in dezen zoo gewigtigen tak der Wetenschap voort te gaan, en te blijven waarnemen, teneinde alzoo den Staat en de Maatschappij welligt van vele slagtoffers en beklagenswaardigen te helpen bevrijden. — Men herinnere zich hier het gezegde van den in de Oog-Heelkunde met zoo veel roem bekenden Doctor VAN ONSENOORT: *»Vergeten wij nimmer, dat »in geen tak van wetenschap of kunst de ondervinding, »door de voorzigtigheid geleid, zoo zeer benoodigd is, »als in dien, welke ten doel heeft, de kennis en de genezing der »oogziekten en gebreken.'' (Zie zijne Geschiedenis der Oog-Heelkunde, pag. 28.)*

Ik moet hier nog bijvoegen, dat het geenszins mijn plan is geweest, eene volledige Monographie over de Ophthalmia purulenta bellica sive militaris in het licht te geven, maar alleen mijne observatiën en verkregen resultaten aangaande hare behandeling bekend te maken, en zoodoende het mijne toe te brengen ter genezing eener zoo belangrijke ziekte onder onze krijgslieden. — Ik eindig met de woorden van onzen beroemden Hoogleeraar VAN HEUSDEN: *»Niet, dat ik mij-zelven iets*

toekenne, waardoor ik zoo bijzonder en meer dan een ander mijn Vaderland van nut zou kunnen zijn; maar ieder moet daartoe, volgens zijne betrekkingen en omstandigheden, het zijne toebrengen." (*Zie zijne Brieven over het beoefenen der Wijsbegeerte.*)

Breda, November, 1839.

De Schrijver.

AARD DER ZIEKTE.

(*Natura morbi.*)

De kennis der ziekte is het beginsel harer genezing.

GALENUS.

De geschiedenis en het ontstaan dezer zoo belangrijke, soms vernielende en moeijelijk te bestrijden Oogziekte in de Legers, zullen wij met stilzwijgen voorbijgaan, en hier niet herhalen wat al meermalen door onderscheiden beroemde en ervaren Schrijvers en Ophthalmologen (Assalini, Desgenettes, Larrey, Rust, von Graefe, Jüngken, Vetch, Adams, Kluyskens, van Onsenoort, Burkard Eble, en nog meer anderen is beschreven. Deze etterachtige oogontsteking is nu reeds ruim dertig jaren in de Europesche legers heerschende, en, veelal bij afwisseling en verheffing, dan in het eene land of rijk, dan weder in een ander, meer of min hevig, grasserende, zoodanig, dat men haar, zoowel in de Noordelijke als Zuidelijke landen, in de legers heeft kunnen waarnemen en behandelen.

Al de bijzondere denkbeelden van zoo vele schrijvers en waarnemers, de verdeeling, het verloop, de verschijnselen, eigenaardige herkenning enz., dezer heerschende etterachtige oogontsteking te willen opgeven en beschrijven, zou ons te ver van het voorgestelde doel afleiden, en tevens te wijdloopig doen worden; weshalve wij ons hoofdzakelijk zullen bepalen, om haren aard en behandeling, door waarnemingen en ziektegevallen gestaafd, hier kortelijk mede te deelen.

Deze oogontsteking, bekend onder de benaming van Conjunctivitis vel Ophthalmia purulenta bellica, Ophthalmo-Blennorrhœa (Assalini); Blepharo-Blennorrhœa (Beer); Ophthalmia blennorrhagia epidemica et contagiosa (Rust); Ophthalmia puriformis (Ware); Ophthalmia endemica (Larrey); Ophthalmia Aegyptiaca et Asiatica (Adams); Ophthalmia contagiosa (Kluyskens); Ophthalmia bellica (Baltz); Ophthalmia contagiosa militum (Rosas); Conjunctivitis puro-mucosa vel mucopurulenta contagiosa (Mackenzie); Ophthalmia typhoidea, purulenta in adultis (Lawrence); Logado-Blennorrhœa (von Graefe); Blennorrhœa oculi (Jüngken); Blepharophthalmia catarrhalis bellica (Burkard Eble); Ophthalmitis blennorrhoica (van Onsenoort) enz., doet zich vooral onder den vorm van oogslijmvlies-ontsteking voor;

oorspronkelijk (primitief) het meer uitwendig bedekkende weefsel, het slijmvlies der oogleden en des oogbals, en tevens het tepelvormig ligchaam (corpus papillare) aandoende, met slijmettervloed gepaard, zich daardoor kenschetsende, dat er reeds zeer spoedig, en meestal van den beginne af, tepelvormige ligchamen op het bindvlies ontwikkeld worden, en als korrelachtige woekering (granulatio) daarop zijn waar te nemen, zich primitief in de vouw of plooi der conjunctiva palpebrarum bepalende. Deze heerschende ophthalmie is en blijft nog bij voortduring, zoowel in ons leger als elders, hetzij sporadisch, endemisch, of epidemisch, sedert het jaar 1813 en 1814, alhoewel veel minder hevig, en reeds meermalen met vermindering, doch dan weder met eenige verheffing of verergering, heerschen.

Wij kunnen deze ophthalmia of blepharophthalmia purulenta bellica geenszins enkel als eene catarrhale oogontsteking beschouwen, daar zij in alle jaargetijden, en niet, zoo als eenige Schrijvers beweren, meerendeels in het voor- en najaar, bij een meer vochtigen en regenachtigen dampkring, zoo zeer geschikt ter ontwikkeling van catarrhalen en ziekten der slijmvliezen, vooral onder de Nederlandsche krijgslieden, door ons werd waargenomen; maar, in tegendeel, des

zomers, bij eene drooge hitte, heviger scheen te heerschen. — Burkard Eble haalt, in zijne belangrijke Monographie, over eene eigenaardige algemeene Luchtconstitutie sprekende, het volgende aan: Patrick Mac-Gregor zegt: »de gesteldheid van den dampkring heeft invloed op de ziekte: want zij was heviger en duurde langer bij heet en warm weder, dan als het koud of gematigd was. Men zag dit duidelijk in Julij, Augustus en September, als wanneer de ziekte oneindig veel heviger woedde, dan voor of na deze maanden." (Zie: Die Sogenannte Contagiöse oder ägyptische Augenentzündung. — Stuttgart, 1839; blz. 147; — alsmede de Tabellen, die aan het slot van dit mijn Werk voorkomen.)

De catarrhale oogontsteking is ook meerendeels sporadisch; de purulente ophthalmie daarentegen contagieus. Latere Schrijvers, en hieronder ook Burkard Eble, gelooven, dat deze heerschende oogontsteking niet als een morbus sui generis, maar meer als eene gewijzigde ophthalmia catarrhalis zou kunnen beschouwd worden. — Hoewel de onderhavige ziekte veel overeenkomst heeft met ophthalmia catarrhalis, is zij, naar ons inzien, met deze geenszins identisch, en niet alleen in graad verschillende, maar als eene eigenaardige soort aan te nemen. Wij komen in deze overeen met hetgeen een der Belgische

Militaire Artsen, zoo wij meenen, in de Annales oculistiques, heeft medegedeeld: »Si l'on me pressaît de préciser davantage l'idée que je me forme de la nature de notre ophthalmie, je dirais qu'elle est spéciale, se rapprochant de la catarrhale par la communauté des symptomes, mais ne pouvant être confondue à cause de plusieurs différences essentielles."

Niettegenstaande deze oogontsteking in haren oorsprong nog even duister, als heimelijk in haren voortgang, snel in hare vorderingen, en meestal ongunstig in hare uitgangen blijft, is zij, op grond eener veeljarige ondervinding, naar onze overtuiging, eene eigenaardige atmospherisch-epidemische ziekte, die, door bijkomende en begunstigende omstandigheden, vooral onder de krijgslieden blijft heerschen, en gewoonlijk zeer spoedig een purulenten vorm aannemende, zich contagieus verspreidt, zoodanig, dat, wanneer er zich eenige aan deze purulente ophthalmie lijdende in een kazernevertrek, in de ziekenzalen, op de wachten, in de tenten in de legerkampen, of op andere plaatsen, ophielden, vele andere Militairen door deze zoo hevige ziekte werden aangedaan, en dat zich de besmetting (contagium) aan de Ziekenoppassers in de oogzieken-zalen, en zelfs aan de jongere Officieren van Gezondheid in deze etablissementen mededeelde.

Alhoewel deze heerschende oogontsteking, naar de gevoelens van zoo vele ervaren Ophthalmologen, en naar hare verschijnselen, oorzaken, verloop enz., oorspronkelijk meer als eene catarrhale ontsteking van het bedekkende slijmvlies zou voorkomen, die spoedig zoodanig stijgt en toeneemt, dat er niet alleen slijm en etterachtige stofafscheiding plaats heeft, gepaard met ontwikkeling van eene korrelachtige oppervlakte (granulatiën), vooral in de plooijen van het ooglids-bindvlies, maar er vervolgens ware etter afgescheiden wordt; zoo schijnt zij, mijns inziens, tevens eene eigenaardige strekking te hebben, verbonden met eene neiging tot algemeene vernietiging en ontaarding der zamenstellende, en meer diep gelegen weefsels des oogbals, door de sympathische en consecutive aandoeningen van de andere, meer belangrijke weefsels dan het ooglidsbindvlies (conjunctiva palpebralis) zelf; wij hellen er thans met eenige latere Schrijvers toe over, om deze heerschende oogontsteking als een ligteren graad en gewijzigden toestand van de vroeger geheerscht hebbende ophthalmia Aegyptiaca te moeten beschouwen.

De meeningen betrekkelijk de voortplanting en den al of niet besmettelijken aard dezer oogontsteking waren lang, en zijn nog verdeeld. Eenige Artsen beschouwen haar alleen catarrhaal

(Assalini, Larrey, de Kirckhoff, Jüngken); andere ophthalmologen, daarentegen, contagieus, en dit zoowel door aanraking, inenting of overbrenging der stof (per contactum), als ook door een miasma op eenen afstand (in distans) door den omgevenden dampkring, (Rust, von Graefe, Kluyskens, Cunier, Canstatt). Weder anderen gelooven, dat zij uit Egypte herkomstig moet beschouwd worden. (Vetch, Rust, von Graefe, Muller, Carron du Villards enz.)

Over het algemeen is men het echter thans eens, dat deze oogontsteking besmettelijk is, en niet alleen door aanbrenging der afgescheiden stof zelve, maar voornamelijk ook miasmatisch, door eene eigenaardige smetstof in den dampkring, even als eenige huidziekten (de pokken, het roodvonk, de mazelen enz.), met dit onderscheid, dat bij de laatstgemelde ziekelijke aandoeningen de smetstoffen door het slijmvlies der long-oppervlakte moeten opgenomen worden, en aldus meer algemeene aandoeningen veroorzaken; daar integendeel in de onderhavige ziekte, de opneming der smetstof aan de oppervlakte van het slijmvlies der oogen genoegzaam schijnt te zijn, om deze ontsteking verder te ontwikkelen. Maar genoeg; die deze heerschende oogontsteking in al hare vormen, graden, in haar verloop, hevigheid, uitgangen enz. heeft kunnen

waarnemen en behandelen, en wien daarenboven de zoo menigvuldige en beklagenswaardige gevallen, door onderscheiden Artsen en beroemde Ophthalmologen vermeld en beschreven, helaas! bekend zijn, kan immers niet meer aan haar besmettelijkheid twijfelen.

Dat deze oogontsteking bij sommige korpsen, en vooral in eenige Garnizoenen en Vestingen, Maastricht, Nijmegen, Grave, 's Hertogenbosch, Breda enz., voortdurend blijft heerschen, schrijven wij meerendeels toe aan een besmettend beginsel (foyer contagieux), of aan eene concentratio miasmae ophthalm., om het zoo eens te noemen, en dat dit in eenige lokalen (kazernen) en bij sommige korpsen door gegranuleerde lijders, in den meer chronischen vorm dezer oogziekte verkeerende, nog kan onderhouden, en door de vereeniging van dit besmettend vermogen (aansteking), bij overvulling (encombrement) vooral kan begunstigd worden, zelfs nadat zij in bijzondere omstandigheden van zelf ontstaan was.

Onder het afdrukken van dit werkje is ons nog een voldoend bewijs voor de besmettelijkheid der onderhavige ophthalmie onder onze militairen voorgekomen; eenige soldaten aan meer of min verouderde granulatiën, na de heerschende oogziekte, lijdende, werden, bij garnizoens-verande-

ring, uit de Willemstad naar Breda overgeplaatst, in de groote kazerne aldaar verpleegd, en binnen weinige dagen bekwamen meer dan 80 manschappen de heerschende oogontsteking; bij de meesten dezer gegranuleerden had tevens eene slijm-etterachtige afscheiding plaats.

Men kan buitendien aannemen, dat het miasma dezer heerschende oogontsteking op de andere soorten van oogontstekingen hare bijzondere werking uitoefent, vooral op de ophthalmia catarrhalis, en, in vele gevallen, zoodanig, dat deze weldra in de bovengemelde oogziekte verandert; de vereeniging van verschillende soorten van oogontstekingen moet dus ook natuurlijkerwijze het getal voorwerpen, door die laatste aangetast, vermeerderen, en alzoo de aansteking (besmetting) uitbreiden.

Reeds meer dan twaalf jaren deze zoo hevige en verderflijke oogziekte bij de armée, onder onze soldaten, in onderscheiden Garnizoenen en Hospitalen gadegeslagen en behandeld hebbende, moet ik bekennen, vroeger aan haar besmettelijken aard, met zoo vele andere Genees-Heelkundigen en vooral Militaire Artsen te hebben getwijfeld, en altijd huiverig te zijn geweest, om het meer gewigtig vraagpunt nopens de al of niet besmettelijkheid dezer heerschende oogontsteking, te willen beslissen; de laatste drie jaren

in mijne betrekking bij het Militaire Hospitaal van Breda, de gunstigste gelegenheid gehad hebbende, om de bedoelde oogziekte meer in het groot en naauwkeuriger te kunnen waarnemen en behandelen, moet ik, thans overtuigd, toestemmen, dat deze oogontsteking besmettelijk (contagieus) is, en meer miasmatisch (door een eigenaardig miasma), dan wel door aänbrenging of inenting der afgescheiden stof ontstaan, en dat daardoor mijne Genees-Heelkundige behandeling niet alleen gewijzigd, maar zelfs geheel veranderd is. Uit mijne ondervinding zoude ik, ter bevestiging van haren besmettelijken aard, genoegzame gevallen kunnen aanvoeren, maar, daar dergelijke droevige daadzaken te algemeen bekend zijn, en door zoo vele schrijvers, Kluyskens, Muller, Fallot en Kerst, en meer anderen, reeds werden medegedeeld, zullen wij deze hier niet meer opsommen of verhalen.

De afgescheiden etterachtige stof, uit de oogen afvloeijende, is te schadelijker, volgens de meening van eenige Ophthalmologen, hoe dikker en meer met etter overeenkomstig deze is, en voorzeker aanstekend; daarentegen, schijnt zij minder besmettend te zijn, naar mate zij dunner van zelfstandigheid is, meer met slijm overeenkomt, en tevens door den tranenvloed verdund wordt; bij deze omstandigheid moet ook indivi-

duele voorgeschiktheid (praedispositie), klierziekige en syphilitische discrasiën, vrij algemeen onder de Nederlandsche soldaten, en aanleg tot congestiën naar de hersenen en de oogen, waardoor de gezigtsorganen in eenen geprikkelden staat onderhouden kunnen worden, als zeer medewerkend in aanmerking komen. Sommige Oogartsen beweren, dat in deze afgescheide etter bij de purulente ophthalmie zich een eigenaardig scherp zuur bevindt, dat, met de cornea in aanraking blijvende, deze in verweeking en verzwering doet overgaan, waardoor dan ontaardingen en geheele vernietiging van het gezigtsorgaan kunnen ontstaan. Volgens Jüngken zoude door deze etter kleine puistjes en zweertjes (aphthae) op het hoornvlies gevormd worden, waardoor vervolgens verschillende gebreken op dit vlies zouden te weeg worden gebragt; — Travers en Burkard Eble zijn van een ander gevoelen, en beschouwen deze aphthae als het gevolg der zwerende ontsteking van de bedekkende plaat der conjunctiva, die de cornea bekleedt.

De gevoelens over den aard of het wezen, de oorzaken, geneeswijze enz. der onderhavige ziekte in de legers, loopen bij de latere schrijvers zeer uit een.

Plagge beschouwt deze heerschende oogontsteking als eene epidemische of endemische gastrische

ooginflammatie (Augenentzündung), overeenkomende met eene febris nervoso-gastrica, even als zulks bij meerdere roossoorten wel eens het geval is, en raadt hij, reeds in den beginne, het inwendig gebruik der Sulphas Chininae aan; behalve dit middel kunnen ook aderlatingen, Emetica, Laxantia en Revulsiva te pas komen; de Quinine blijft echter de hoofdzaak. Dit is mij door de vriendelijke mededeeling van mijnen hooggeachten en verdienstelijken Collega, Dr. Kerst, bekend geworden, en in het Journal van von Graefe en von Walther (25. Band, 3. St.) opgegeven. Wij hebben reeds vroeger in het Hospitaal te Breda, in den hevigsten graad dezer purulente ophthalmie, eenige periodiciteit en aanmerkelijke verheffing der belangrijkste toevallen waarnemende, de Sulphas Chinin. cum opio toegediend, en slechts in zeer weinige gevallen eene voordeelige werking hiervan kunnen ondervinden.

Volgens Magendie (leçons sur les Phénomènes physiques de la vie, professées au collège de France et publiées par Magendie, recueillies par C. James) zou deze belangrijke purulente ophthalmie van de physische eigenschappen des bloeds kunnen afhangen. Hij vooronderstelt, na gedane proeven op dieren, en wel voornamelijk op honden, dat de ziekelijke aandoening in de afscheiding van het bindvlies, uit eene ziekelijke

verandering des bloeds zou ontstaan, en wel door vermindering van zijne vezelstof (fibrine). Hij zegt, dat de purulente oogontsteking eene der hevigste en belangrijkste ziekelijke aandoeningen is, die den oogbal kunnen aandoen; binnen weinige dagen, dikwijls binnen weinige uren, verbreken of barsten de vliezen er van (rhexis oculi); het oog loopt ledig, en het gezigt is verloren. Wat is de oorzaak van deze ziekte? — Hij zegt, — zij is ons onbekend; te zeggen, dat zij eene ontsteking is, leert ons niet slechts niets, maar men zou hierdoor zelfs verkeerde Genees-Heelkundige aanwijzingen (Indicationes thérapeuticae) gaan bewerkstelligen. Ruime bloedontlastingen mislukken, terwijl de aanwending of inblazing van prikkelende poeders, de aanstrijking door bijt- en brandmiddelen (Caustica), de uitsnijding (Excisio) der verdikte, opgezette en gezwollen deelen, de afscheiding van het slijmvlies (Conjunctiva) zeer gunstig wijzigen.

Daar deze oogontsteking echter in de meeste gevallen als eene meer plaatselijke aandoening of ziekte zal kunnen beschouwd worden, en, over het algemeen, zoo wel sterke en gezonde gestellen, zonder blijkbare ziekelijke gesteldheden, noch discrasiën of cachexiën; als zwakke, ziekelijke voorwerpen (soldaten) en veelal plotseling, als het ware met een tooverslag, en

dikwijls zonder bekende oorzaken, aandoet; is deze beschouwing van Magendie niet wel aan te nemen, en zullen verdere nasporingen ons dienaangaande nog moeten toelichten.

VERSCHIJNSELEN DER ZIEKTE.

(*Symptomatologia.*)

Verschillende Schrijvers en Ophthalmologen onderscheiden meerdere, elkander opvolgende graden dezer heerschende oogontsteking: Rust, Weller, Muller, Graefe enz.; — de laatste noemt deze graden of tijdperken: 1ste graad: watervloed (Hydrorhoea), 2de graad: slijmvloed (Phlegmatorrhoea), 3de graad: ettervloed (Pyorrhoea); — anderen weder nemen 4 graden (Stadia) aan, zoo als Van Onsenoort (zie zijn zoo nuttig Handboek, over de Oogziekten en gebreken in derzelver geheelen omvang. Amsterdam 1839):

1ste dat van den tranenvloed,

2de dat van den slijmvloed,

3de dat der korrelachtige uitbotting (granulatio), en

4de het tijdperk van den zoogenaamden ettervloed. Latere Schrijvers geven slechts twee tijdperken of graden op: Dr. Grand-Boulogne, Sichel enz., en wij kunnen ons, uit een praktisch oogpunt beschouwd, — en dit zal voorzeker bij de behandeling der onderhavige ziekte wel meer af doen, dan theoretische bespiegelingen of onfeilbare recepten en zoogenaamde specifica, — aan de zijde van laatstgenoemde Schrijvers scharen: namelijk wij nemen een acuten en chronischen vorm dezer ziekte aan; den acuten vorm onderscheiden wij in twee, elkander gewoonlijk zeer snel opvolgende graden of tijdperken.

Niet te min is het ons meermalen voorgekomen, dat deze onderscheiding, vooral bij den hevig purulenten aard der ziekte, moeijelijk blijft, om de tijdperken en hunne verschillende verschijnselen genoegzaam te kenmerken; in aanmerking nemende, dat in sommige gevallen niet alleen binnen weinige dagen, maar zelfs binnen eenige uren het gezigtsorgaan vernietigd wordt, of belangrijke, het zien storende gebreken waren ontstaan, zoo als verweeking, verzwering, verdikking, versterving van het hoornvlies: albugo, ectropium, entropium, prolapsus iridis, pannus, staphyloma enzv.

De eerste graad dezer oogontsteking van den acuten vorm (besmettelijke ophthalmie) kenmerkt zich door de gewone ontstekings-verschijnselen, als roodheid, zwelling, hitte, vermeerderde tranenafscheiding (tranenvloeijing), zoowel quantitatief als qualitatief; pijn en verhoogde gevoeligheid, lichtschuwheid en verandering in het zien, gepaard met jeuking en zwaarte-gevoel in de oogleden, alsof vreemde ligchamen tusschen de oogleden zijn ingedrongen; deze zijn gewoonlijk oedemateus gezwollen, de randen hoog rood van kleur; het bindvlies is zeer ontstoken en opgezwollen; bij den tranenvloed vloeit te gelijker tijd eene troebele en slijmige stof af; de vouw of de plooi van het onderste ooglid, soms ook van het bovenste, vertoont zich als een hoogroode gezwollen band, en met granulatiën van verschillende grootte of gedaante bezet.

Wanneer nu bij eene wèl-ingerigte behandeling (de Cauterisering met den lapis infernalis) de toevallen niet spoedig verminderen, of de lijders nog niet onder behandeling zijn, alsdan ontstaat bij velen eene meer algemeene reactie van het geheele organismus, zich meerendeels kenschetsende door hevige pijn, onrust, slapeloosheid, koortsachtige bewegingen, en hiermede treedt reeds de tweede graad der Ophthalmie in, overeenkomende met het derde tijdperk (stadium)

der ophthalmia catarrhalis, volgens Jüngken, door de Engelsche Oogartsen, ophthalmia purulenta (purulent eye) genaamd; de verschijnselen worden dan nog belangrijker; de lijders ontwaren, veelal des avonds, of wel in den nacht, plotseling de hevigste stekende en borende pijnen in de oogen en in het voorhoofd; de oogleden zijn brandend en meestal erysipelateus gezwollen, blaauwachtig rood van kleur, waarop men varikeuse huidvaten, met bloed gevuld, waarneemt; de lichtschuwheid is aanmerkelijk toegenomen; aanhoudend vloeit er dikke etter, soms bij stroomen, uit de naauwelijks van elkander te krijgen oogleden, langs de wangen af, die niet alleen de huid prikkelt, maar tevens ontvelt; indien de oogleden zoo zeer gezwollen en blaauwachtig rood van kleur, en de huidvaten varikeus opgezet zijn, alsdan is het zeer moeijelijk, om de oogen te onderzoeken, en moet de lijder in een donker vertrek geplaatst worden. Weldra ontstaan er hevige koorts-reacties en belangrijke ontstekings-toevallen; de conjunctiva, de sclerotica, en soms het bedekkende bindvlies der cornea, hebben wij in dezen graad bij een groot aantal lijders bloedrood, met een geele dikke etter overdekt, en den oogappel als in een kuil liggende, waargenomen; het bindvlies der ooglеden was alsdan tot een verdikten, rooden

vleeschklomp ontaard; de opgegeven verschijnselen en toevallen verheffen zich dikwijls binnen weinige uren, zoodanig, dat deze verschrikkelijke oogontsteking in hare vernielende hevigheid daar is. — Gelukkig, dat deze zoo hevige graad thans bij onze Krijgslieden veel minder meer voorkomt, dan wel voor weinige jaren, en is de onderhavige ophthalmie thans ook meer Sporadisch, dan wel Epidemisch te beschouwen. — Sommige Ophthalmologen vermelden, dat in den tweeden graad dezer ziekte meestal slechts één oog wordt aangedaan; wij hebben echter het tegendeel kunnen waarnemen, daar gewoonlijk de beide oogen te gelijk worden aangetast, en indien zulks in weinige gevallen in één oog plaats had, alsdan deelde het andere oog weldra, en zelfs binnen de 24 uren, in denzelfden toestand.

Eenige Schrijvers geven op, dat deze acute vorm eenige weken zou kunnen duren, alvorens in den chronischen over te gaan. Wij hebben waargenomen, dat die vorm gewoonlijk maar veertien dagen aanhoudt, en alsdan of in genezing, of in verschillende ontaardingen en naziekten overging.

Bij een voordeeligen en gunstigen uitgang vermindert vooral de etterafscheiding en de zwelling der oogleden somtijds zeer spoedig,

binnen weinige dagen; de pijnen nemen af, de gevoeligheid voor de inwerking der lichtstralen wordt echter langzamerhand minder, de koortsverheffingen tegen den nacht houden op, de lijders worden rustiger, bekomen meer eetlust, en kunnen meestal reeds spoedig als reconvalescenten worden beschouwd. Nu kunnen zij ook beter gevoed worden, wanneer hunne spijsverteringsorganen meer in den natuurlijken staat zijn teruggekeerd, en is hun tevens dagelijksche beweging in de versche buitenlucht aan te bevelen.

Kenmerkende verschijnselen van den Chronischen vorm dezer heerschende ophthalmia bellica sive militaris zijn deze. — De oogleden zijn over het algemeen weinig gezwollen, onpijnlijk, de conjunctiva meestal gering ingespoten en niet rood; de onderste oogleden gewoonlijk wat meer opgezet dan de bovenste; er heeft in verre de meeste gevallen geene slijm- noch etterafscheiding plaats; het ooglids-bindvlies, vooral van het onderste ooglid, is rooder opgezet en met eene korrelachtige verandering (vleeschheuveltjes, granulatiën) van verschillende gedaante, vorm en uitbreiding bezet, die dan langzamerhand verdikken, voornamelijk in de plooi van het bindvlies, en rooder worden. Er zijn geene algemeene ziekteverschijnselen waar te nemen; — de Militairen bevinden zich gezond, en nemen al hunne dienst-

betrekkingen, gedurende een geruimen tijd, waar; lang kan deze onpijnlijke toestand zonder eenige hindernis aan de gezigts-organen voortduren, en alle verrigtingen kunnen normaal blijven, totdat geringe, gelegenheid-gevende oorzaken, waaraan de Krijgsman in zijnen stand overal onderworpen blijft, prikkeling en ontsteking van dit slijmvlies te weeg brengen, en alsdan ontstaan, veelal plotseling, pijn, een gevoel alsof vreemde ligchamen (zoo als de lijders voorgeven stof en zand) tusschen de oogleden waren ingekomen; de conjunctiva wordt alsdan min of meer rooder en opgespoten; de hitte en pijnen vermeerderen; welligt heeft er reeds spoedig slijm- of etterafscheiding plaats, al of niet gepaard met algemeene koorts-reactie, waardoor deze chronische vorm ligtelijk in den acuten overgaat. Onderscheiden Ophthalmologen hebben ook als een bijzonder verschijnsel der onderhavige ophthalmie (in den chronischen vorm) eene verlenging en verslapping of uitrekking van het bindvlies der oogleden opgegeven, waardoor deze lijders veel ligter zouden bloot gesteld worden, om weder in te storten (recidiveren). Wij hebben zulks menigmaal bij oogzieken waargenomen, die vroeger aan deze kwaal geleden hadden, en in andere Hospitalen of Ziekenzalen waren behandeld.

Deze granulatiën worden door vele Ophthalmologen als het zekerste karakteristike kenteeken (Signum characteristicum) der Egyptische oogontsteking opgegeven; zij komen echter even zeer bij de heerschende oogontsteking, en zelfs in den geringsten graad, voor, en kunnen zich ook volgens latere schrijvers na Catarrhale oogontstekingen ontwikkelen, veelal onder verschillenden vorm en gedaante; zij schijnen hier niets meer te zijn dan datgeen, wat zij overal in ontstoken of zwerende oppervlakten der huid en slijmvliezen enz. zijn (Dr. Kerst); ik geloof niet te min, dat zij, in verband met den ontstekingstoestand van het bindvlies bij deze Ophthalmia bellica, als een meer karakteristiek verschijnsel moeten aangemerkt worden; het is ons zoo menigmaal voorgekomen, dat jonge Militairen die vroeger nooit aan oogziekten of gebreken geleden hadden, door eene ligte Conjunctivitis aangetast, reeds binnen de 24 uren deze granulatiën, hetzij met of zonder slijm-etterafscheiding, en soms zeer ontwikkeld, lieten waarnemen.

De hier opgegeven verschijnselen verschillen echter zeer dikwijls naar den graad, den duur en de hevigheid dezer zoo belangrijke heerschende ophthalmie; te meer daar zij somtijds geene graden of tijdperken doorloopt, en zeer spoedig in ongeneeslijke ontaardingen en naziekten der

gezigtsorganen overgaat; vooral, indien de onderhavige oogziekte met andere ziekten en discrasiën, zoo als de Scrophuleuse of Syphilitische, onder onze krijgslieden vrij algemeen in de hospitalen waargenomen wordende, in verband staat; bij deze complicatiën is zij niet alleen belangrijker, maar zelfs dikwijls vernielende en zeer moeijelijk te bestrijden.

Uit de boven vermelde verschijnselen dezer heerschende oogontsteking kan men gevoegelijk de volgende resultaten opmaken, namelijk, dat zij zich in den eersten graad van den acuten vorm meerendeels tot de Conjunctiva palpebrarum et bulbi en de Cornea bepalen; waardoor zweren op de randen der oogleden en vlekken op de cornea, verdikking, verzwering en verduistering van dit weefsel, pannus, pterygium, prolapsus iridis, enz. kunnen voortgebragt worden. In den tweeden graad strekken deze zich niet alleen tot de cornea, maar ook tot den geheelen oogbal uit, en kunnen tevens meer belangrijke gevolgen en naziekten, zoo als totale verzwering en bersting van het hoornvlies (staphyloma, rhexis oculi), vervolgens atrophia bulbi, amblyopia, amaurosis, enz. te weeg brengen. In den chronischen vorm, daarentegen ontstaan, en dikwijls zeer schielijk, aanmerkelijke en uitgebreide granulatiën (korrelachtige verandering of uitbotting), zoowel van

het ooglids-, als ook van het oogbals-bindvlies; zoodanig, dat dit weefsel soms in eene woekerende, sponsachtige vleeschmassa door de vorming van een eigenaardig tepelvormig ligchaam veranderde.

Reeds waren deze bladen voor de pers gereed, toen ik toevallig een Werkje van den verdienstelijken geneesheer Fallot ontving: Nouvelles récherches pathologiques et statistiques sur l'ophthalmie qui règne dans l'armée belge, waarin ik vele mijner denkbeelden aangaande het wezen, de behandeling enz. dezer heerschende ophthalmie mogt terugvinden. — De bewerking dezer brochure is welgeslaagd en bewijst tevens, dat de schrijver het onderwerp met even zooveel oordeel en uitmuntende kennis, als met praktischen geest en naauwkeurigheid heeft behandeld.

OORZAKEN DEZER OOGONTSTEKING.

(*Causae.*)

Volgens de meeste Schrijvers is de verspreiding dezer heerschende Oogziekte haar ontstaan verschuldigd aan de terugkomst der Fransche en Engelsche troepen uit Egypte, en zoude deze ziekte zóó naar Europa overgebragt zijn geworden; dienaangaande zullen wij liever niet verder uitweiden, want hierover is al reeds genoeg getwist en geschreven.

De naaste wezenlijke oorzaak is, mijns bedunkens, alsnog onbekend; maar besmettelijk is zij en van vreemden oorsprong. — Volgens de meening van latere Schrijvers schijnt er voor deze heerschende purulente oogontsteking een onbekend principium, een eigenaardig pabulum te bestaan.

De voorbeschikkende oorzaken (Causae praedisponentes) zijn vooral een individuele en eigenaardige aanleg (praedispositie) tot deze oogontsteking, zich zonder andere bijkomende voorbeschikkende en geringe oorzaken ontwikkelende; hiertoe behooren meestal een fijn, wit, gevoelig

huidstelsel, lymphatische gestellen en temperamenten, en die tevens een min of meer scrophuleusen habitus hebben; blonde en roodharige voorwerpen, welke constitutiën men in ons leger veel onder de lotelingen aantreft.

Wij hebben echter de onderhavige ziekte ook eveneens bij gezonde en sterke gestellen en sanguinische temperamenten kunnen waarnemen, zonder blijkbare sporen van eenigerhande discrasiën of cachexiën. — De woningen en lokalen (kazernen), overvulling van militairen in kleine en lage vertrekken (encombrement), kunnen ook zeer veel afdoen ter begunstiging en verspreiding dezer ziekte; al verder, gegranuleerde of aan chronische ophthalmie en blepharophthalmie lijdenden, ook epidemische en endemische invloeden, sterke of hevige en plotselinge athmospherische temperatuurs-veranderingen (hetgeen trouwens bij alle epidemiën kan plaats hebben): zoo als, orkanen, hevige winden, stormen, onweder, te veel electriciteit in den dampkring. — Dezen nadeeligen invloed hebben wij meermalen in ons hospitaal bij de oogzieken waargenomen.

De meer of min gewone of toevallige prikkelingen (Irritatio) der oogen, aandrang van bloed naar de hersenen en de gezigts-organen, die aan sommige gestellen zeer eigen zijn, en ook dikwijls door de kleeding (uniform der sol-

daten en bijzonder van de nieuw in dienst komende lotelingen) gedeeltelijk kunnen bevorderd worden; — het misbruik van sterke, prikkelende en verhittende dranken, waaraan zich onze krijgslieden, helaas! meermalen overgeven, zijn even zoovele aanleidende oorzaken ter ontwikkeling dezer Oogziekte.

De gelegenheidgevende oorzaken (Causae occasionales) zijn veelal catarrhale invloeden, en meerendeels in den dampkring te zoeken, aan wiens nadeelige werking voorzeker geen stand in de Maatschappij, zoo als de soldaat (bij zijne dusdanig menigvuldige werkzaamheden, onderscheiden dienstbetrekkingen en blootstelling aan nachtlucht en togtlucht, aan de plotselinge en snelle afwisseling en inwerking der buitenlucht, in de afwisselende jaargetijden, vooral voor de vestingdienst) ooit onderworpen is.

De ondervinding heeft mij dienaangaande geleerd, dat in de Vestingen, op de nachtposten, in de kazernen, op de wachten, en gedurende de wapenoefeningen (excercitiën) en uit de kampen, gedurende het kamperen der troepen in den zomer, de meeste Oogzieken en tevens de hevigste graden dezer zoo verderflijke kwaal onder behandeling kwamen.

Vele jonge soldaten (Miliciens) kregen echter, na slechts korten tijd van de Depôts bij

hunne respective korpsen in dienst gesteld te zijn geworden, zonder bekende noch reeds vermelde oorzaken, deze heerschende oogontsteking; waarschijnlijk doordat deze nieuw aangekomene met andere oogzieken in aanraking in de kazernen, en tevens met hen in dezelfde kamers verbleven, ook welligt door hunne standsverandering, als anderzins.

De onmiddellijke overbrenging en mededeeling van de afgescheiden etterachtige stof van het aangedane slijmvlies (Conjunctiva) der oogen, van het eene voorwerp op het ander is zeer aanstekend en snel inwerkende, doch deze heeft zeldzamer plaats onder de troepen. — De middellijke overdraging dezer ziektestof door den dampkring, dusdanig, dat, zoo als wij reeds hebben vermeld, indien eenige en vooral belangrijke purulente ooglijders in een vertrek vereenigd zijn, zich daar ligt een dampkring ontwikkelt, (eene Concentratio miasmae Ophthalm.), waardoor niet alleen ligte oogontstekingen (Conjunctivitis) plotseling verergeren, maar ook evenzeer anderen spoedig door dezelfde ziekte, en zelfs in een hevigen graad, kunnen aangedaan worden, is meer de gewone wijze van hare verspreiding. — De weêrsgesteldheid heeft daarenboven op deze miasmatische verspreiding veelal een belangrijken invloed, en

deze is bij warme, drooge en drukkende luchtsgesteldheid, door mij gedurende de zomers van 1835 en 1836 in het Legerkamp bij Reijen, onder de aldaar vereenigde troepen, tot de 1ste en 2de Divisie Infanterie van het Leger te Velde behoorende, genoegzaam waargenomen.

Het stof en stuifzand, waaraan de militairen, vooral gedurende de wapenoefeningen op marschen, in de Kampen enz. blootgesteld zijn en blijven, kan men ook als gelegenheidgevende oorzaken dezer heerschende oogontsteking bij het Leger aannemen. — Scrophuleuse en Syphilitische discrasiën zijn meermalen bij de Nederlandsche soldaten zeer geschikt, om dikwijls voldoende en middellijke oorzaken dezer zoo belangrijke Oogziekte voort te brengen, alsmede om haar vervolgens in den meer chronischen vorm te doen overgaan, en verschillende naziekten, aanmerkelijke granulatiën, en zelfs ontaardingen (desorganisationes) der zamenstellende weefsels van den oogbal, en alzoo de vernietiging van het gezigts-orgaan te doen ontstaan.

De ontwikkelde en meer uitgebreide granulatiën (korrelachtige woekering over de oppervlakte van het ooglids-bindvlies), die eene gedurige prikkeling der oogleden en oogen voortbrengen en onderhouden, zijn en blijven als

zoodanig veelal de bron der slijm- en etteraf-scheiding; en wij beschouwen deze als één der hoofdoorzaken van de voortplanting en verspreiding dezer etterachtige oogontsteking in het Nederlandsche Leger.

Aangaande de vorming en het wezen van deze granulatiën zijn de latere Ophthalmologen het niet eens. Burkard Eble (die Sogenannte Contagiöse oder Agygtische Augenentzündung, Stuttgart; 1839. S. 121.) schrijft ze aan een ontstekingstoestand van het Corpus papillare toe, en zegt, »dat granulatie die eigenaardige ziekelijke verandering van het tepelvormig ligchaam (corpus papillare) der conjunctiva palpebr. is, waardoor de tepeltjes (papillen), tengevolge van de ontstekingsvorming, niet slechts in omvang toenemen, en zoodoende tot duidelijk zigtbare heuveltjes of korrels van verschillende grootte aanzwellen, maar ook in hunne vitaliteit en weefsel dusdanig ontaarden, dat zij, in plaats van de in hun gewonen toestand plaats hebbende traanvormige vochtafscheiding, thans eene slijm-, ja zelfs etterachtige stof afgeven."

Deze heerschende oogontsteking heeft gewoonlijk een zeer spoedig verloop, doch hangt ook vooral van den individuelen toestand en gesteldheid des lijders, en van den graad en de hevigheid der ziekte zelve af; zoodanig, dat wij vroeger in

den hevigsten acuten vorm dezer ophthalmie het geheele verlies van het gezigt binnen het tijdsverloop van 24 à 48 uren hebben waargenomen, en dat het aangedane oog (Rhexis oculi) gebarsten was.

Voorgeschiktheid.

Deze purulente oogontsteking tast vooral de jongere soldaten (lotelingen) aan; echter zijn de oudere, en ook andere individuën in de Maatschappij, niet tot den militairen stand behoorende, er geenszins van uitgesloten, en is deze ziekte ook meermalen bij de burgers waargenomen. Alle geslachten, kunne en ouderdom kunnen door deze heerschende oogontsteking worden aangedaan, meerendeels echter de jeugdige. Zij kan alle gestellen aantasten, zonder zich aan de jaargetijden te storen; wij hebben evenwel kunnen waarnemen, dat de warmte en de droogte (de zomer) meer tot hare ontwikkeling en hevigheid bijdragen; deze ziekte vertoonde zich in onderscheiden landen en in vele legers; overvalt de voorwerpen (krijgslieden), zoowel bij nacht als bij dag, en in alle standsbetrekkingen van den soldaat, hetzij op de wacht, gedurende de wapenoefeningen, in de kazernen, de kampen en ieder ander verblijf, waarin te vele personen

te zamen zijn en leven. Volgens gedane aanteekeningen hebben wij gedurende het tijdvak van drie jaren kunnen waarnemen, dat met betrekking tot het vorig beroep of wel de vroegere standsbetrekkingen, de meeste oogzieken zich onder de soldaten en lotelingen, boeren of landarbeiders bevonden, en meer bijzonder zij, die met krop- of klierziekige gesteldheid (Scrophulosis en habitus Scrophulosus) behebt waren. Bij de meeste individuën werden de beide oogen te gelijk door deze Oogziekte aangedaan, de ziekte openbaarde zich echter in verre de meeste gevallen aan de onderste oogleden; daar vooral in den 2den graad dezer oogontsteking ook de bovenste oogleden werden aangedaan. Volgens onze ondervinding kan men tevens het onderste ooglid meerendeels als de zitplaats der ziekte beschouwen; bij eenige lijders begon de ziekte echter primitief slechts met één oog, en deelde het andere gewoonlijk binnen een kort tijdverloop in denzelfden toestand; het gebeurde ook in eenige weinige gevallen, dat, na het éene primitief aangedane oog bijna hersteld was, het andere op nieuw en heviger werd aangetast. Wij hebben niet kunnen opmerken of de kleur der oogen, het zij blaauwe of bruine meer uitsluitend, noch dat het regter- of wel het linkeroog bij deze lijders bij voorkeur werden aangedaan.

De wederinstortingen (recidiven) waren het meest bij Scrophuleuse en Syphilitische discrasiën of cachexiën waar te nemen; waardoor dan ook in vele gevallen naziekten en meer of min belangrijke ontaardingen der gezigtsorganen ontstonden.

Uitgangen dezer Oogontsteking.

1. Geheele verdeeling en genezing. — Het is mij meermalen voorgekomen, dat oogzieken, door de Cauterisatie behandeld, binnen 8 à 14 dagen het Hospitaal als geheel hersteld konden verlaten, en in staat, hunne dienst weder te kunnen waarnemen.
2. Consecutive ontstekingen der zamenstellende weefsels en vliezen van den oogbal.
3. Verdikking en verharding van het bindvlies (hypertrophie van het slijmvlies en het tepelvormig ligchaam), de eigenaardige korrelachtige verandering en woekering (granulatio).
4. Verdikking, verduistering, verzwering, verweeking en versterving der Cornea.
5. Verbreking van het hoornvlies, bersting des oogs (rhexis oculi).
6. Vlekken (Macula), zweren (Ulcera) op het doorschijnende hoornvlies.

7. Geheel of gedeeltelijk druifgezwel (Staphyloma totale vel partiale).
8. Voorste en achterste aanhechting van den regenboog (Synechia anterior et posterior).
9. Buiten- en binnenwaartskeering der oogleden (Ectropium et Entropium).
10. Vermindering en vernietiging des oogbals (Atrophia-phthysis bulbi) enz.

Voorzegging.

(*Prognosis.*)

De voorzegging is over het algemeen bij deze heerschende oogontsteking niet zeer gunstig, doch meerendeels afhankelijk van de ligchaamsgesteldheid der lijders, van den graad, het tijdperk, de hevigheid, het verloop en de complicatiën. De onderhavige ziekte wordt somtijds, en vooral in den acuten, meest besmettelijken vorm, door de geheele of gedeeltelijke vernietiging van het edel gezigts-orgaan gevolgd: getuige hiervan de veelvuldige slagtoffers in onderscheiden Garnizoenen en Hospitalen. — De prognosis moet ook meestal gewijzigd worden naar het sporadisch, of wel epidemisch voorkomen der ziekte-zelve. — Het is ons in onze militaire praktijk zoo menigwerf gebleken, bij een meer gunstigen toestand

dezer oogontsteking, dat zij binnen 8 à 14 dagen herstelde, en de lijders weder geschikt waren, hunne dienst bij de korpsen naar behooren te kunnen waarnemen; en omgekeerd, bij meer belangrijke complicatiën, dat zij lang aanhield en zeer moeijelijk te genezen was.

In den chronischen vorm, en bij reeds verouderde granulatiën van het bindvlies, duurde deze toestand dikwijls eenige maanden en eindigde vervolgens nog in naziekten, zoodat soms belangrijke ontaardingen, zienstorende misvormingen en gebreken, en zelfs de vernietiging van het gezigt (blindheid) waren ontstaan; waarom dan ook des te meer eene krachtdadige, sterk inwerkende behandeling in den beginne moet aangewend worden.

De heerschende oogontsteking is, mijns inziens, het gevaarlijkst bij jonge voorwerpen, die met een Scrophuleusen habitus of andere discrasiën, hetzij Syphilitische complicatiën enz. behebt zijn, en wel bijzonder bij wederinstortingen; en dergelijke lijders krijgt men veelal in de Hospitalen onder behandeling.

GENEES-
HEELKUNDIGE BEHANDELING.

(*Cura Therapeutica.*)

De behandeling moet meerendeels naar den aard, de hevigheid en den graad der ontsteking ingerigt en veelal gewijzigd worden.

De oogzieken worden in het Militaire Hospitaal te Breda bij voortduring in daartoe opzettelijk ingerigte, meer of min donkere, luchtige en koele vertrekken (ziekenzalen), op zijn hoogst een 15 tal lijders bevattende, behandeld en verpleegd.

Er zijn twee wijzen (Methoden) van genezing dezer heerschende Oogziekte in gebruik, namelijk: 1°. de ontstekingwerende (Methodus antiphlogistica), en 2°. de wegbijtende of vernietigende (Methodus abortiva, ectrotica).

De antiphlogistische geneeswijze, zoo vele jaren op die plaatsen vooral, waar de purulente oogontsteking epidemisch en allerhevigst heerschte, in zwang, heeft geene goede resultaten opgeleverd. Dr. Burkard Eble (Ueber die in der Belgischen Armée herschende Augenkrankheit. Wien. 1836)

beweert: »dat hij, die met aderlatingen, bloedzuigers, calomel, potio laxans, zure dranken, met koud water (ook met ijs), als compressen of wel als oogbad, met en benevens de noodige dieët, de ontsteking in het eerste stadium, en te juister tijd geroepen, doorgaans, geen meester worden zou, al een stumper van een Oogarts zijn moet!" — Mijne veeljarige ondervinding moet dit gezegde van Dr. Eble niet alleen als te onbepaald, maar zelfs als tegenstrijdig beschouwen; te meer daar mij en velen mijner Ambtgenooten eene dergelijke antiphlogistische behandeling meermalen in den steek liet. Zij werd voorheen in haren geheelen omvang, door zoowel algemeene als plaatselijke bloedontlastingen, bloedige koppen, bloedzuigers, arteriotomia, inkervingen (Scarificatiën) in het slijmvlies (Conjunctiva) en ook meermalen de geheele of gedeeltelijke uitsnijding (Excisio) er van, door ons in het werk gesteld, maar konden wij echter hierdoor de naziekten, ontaardingen en het zien storende gebreken in vele gevallen niet voorkomen.

De wegbijtende of vernietigende geneeswijze (Methodus ectrotica), namelijk, om door hevig inwerkende brand- en bijtmiddelen (Caustica et Corrodentia) de purulente afscheiding van het bindvlies, en de daaruit voortkomende korrel-

achtige verhevenheden en woekering (granulatio) tegen te gaan en zoodra mogelijk te doen ophouden, als ook in sommige gevallen door de uitsnijding (Excisio) van het gezwollen en verdikte gedeelte van het slijmvlies der oogleden, en sedert de laatste jaren in het bijzonder door het toucheren of cauteriseren met de Nitras argenti fusum werd met den besten uitslag bekroond. Het gebruik van Adstringentia en Caustica is overigens in de behandeling der oogontstekingen niet nieuw, daar deze klasse van geneesmiddelen sints lang algemeen aangewend werd; hiertoe behooren: de acet. plumbi liq., de kwik-oxyden en kwik-zouten, Sulphas Zinci, Cupri, Aluminae, de Solutio lapid. divin., acida mineralia, het nitras argent. fus. in substantie en in sterke oplossing.

De meening van Dr. Wernecke is dienaangaande, om het besmettend vermogen (Contagium), zoodra mogelijk, en in den beginne, en de werking er van op het bindvlies der oogleden door deze brandmiddelen buiten werking te stellen, of wel te vernietigen.

De lapis Infernalis werkt niet alleen door zijne vernietigende en wegbijtende kracht (als Causticum), het is niet alleen door zijne brandende eigenschap, dat hij op de slijmvliezen die voordeelige en heilzame uitwerkingen voort-

brengt, maar bijzonder door de levenskrachten der weefsels, waarmede hij in aanraking komt, eigenaardig te wijzigen. Hij houdt op, voordeelige resultaten op te leveren, indien zijne werking zich verder uitstrekt, dan eene verandering of wijziging der plaatselijke levenskracht. — Deze denkbeelden verschillen van die der voorstanders der Cauterisatie, waarvan de meesten in de aanwending van het brandmiddel (Causticum) niets zien of ontwaren, dan een verlies van zelfstandigheid der aangedane deelen. Het Salpeterzuur-Zilverzout (Nitras argenti fusum) werkt door eene nieuwe wijze van ontsteking op te wekken, die de eerste vervangt of wijzigt; de acida mineralia, en vooral het acidum phosphoricum zoude, volgens waarnemingen van latere Schrijvers, dezelfde werking te weeg brengen, (Carron du Villards, Cunier, zie Bulletin Médical Belge; Juin 1838. Correspondance de F. Cunier à M. Le Docteur Marinus, pag. 166 etc.)

Onder de hedendaagsche Schrijvers beschouwt Ricord het Nitras argenti 't krachtigste, bedarende en zekerste ontstekingwerende middel, wanneer men het slechts juist weet te gebruiken en aan te wenden. — De hevige pijn, welke de Cauterisatie verwekt, bedaart spoedig, om vervangen te worden door een gevoel van

beterschap, dat men te vergeefs door andere middelen zou trachten te weeg te brengen; dit hebben wij zoo menigmaal na de cauterisatie bij onze lijders kunnen waarnemen.

De Genees-Heelkundigen, en vooral de meeste Militaire Artsen, die deze heerschende oogontsteking bij de Armeën hebben nagegaan en behandeld, zijn het tegenwoordig grootstendeels aangaande hare behandeling eens, en dit zoowel in Engeland, als in Frankrijk, Duitschland, België, de Nederlanden enz., namelijk, dat krachtdadig inwerkende middelen, en ook de dadelijke aanwending er van ter bestrijding dezer zoo hevige en verderfelijke ziekte, noodig zijn.

De lapis infernalis kan op verschillende wijzen aangewend worden. (Zie Bijdrage tot de Geschiedenis der aanwending van het gesmolten Salpeterzure Zilver [Nitr. Argent. fus.] in het Nederlandsch Lancet, 1. Jaargang, 4e Aflevering, blz. 122). Wij hebben hem bij voorkeur, vooral in de hevige graden, in substantie gebezigd, bij navolging van zoo vele andere Artsen, als Boyer, Weber, Sanson, Velpeau, Fisscher, Kerst, Rognetta, Lisfranc enz.

Men kan er ook in eene oplossing gr. i—xii op eene once Aq: destillat. vel Aq. Rosarum, en door middel van een penseel, of als oogwater, druppelsgewijs op het slijmvlies gebragt, gebruik

van maken, ook als eene zalf (de Ungt. van Guthrie) gr. i—vi op een drachma Axungia porci recent. vel Butyr. insulsi.

Het gebruik van de Nitras argenti in substantie op het aangedane bindvlies-zelf, die, behalve in het Rijks Hospitaal te Utrecht, door den Chir. Majoor D^r. Kerst, ook in de Garnizoens-Hospitalen te Nijmegen door mijne Ambtgenooten D^r. Croissant, te Bergen-op-Zoom, door D^r. Ninaber, te 's Hertogenbosch, door D^r. Gobée (zie zijn belangrijk werk: Klinische Bijdragen tot de Theorie en Praktijk der Genees- en Heelkunde, 2de gedeelte, pag. 254, Utrecht 1839) enz. en, naar bekomen berigten, met goed gevolg aangewend werd, heeft mij de beste resultaten, en wel voor een groot getal lijders, doen verkrijgen; — zij geschiedde volgender wijze: wij bezigen een stuk lapis Infernalis als een potlood gepunt, of wel op zijn plat gesneden, en brengen het in aanraking met het bindvlies der oogleden en den oogbal; de Cornea moet voor de inwerking, zoo veel mogelijk, verschoond worden, waarna het oog onmiddellijk met koude zoete melk in een oogbad gebaad wordt. Wij hebben vroeger de gecauteriseerde deelen met oleum olivarum of oleum. amygd. dulc., door middel van een penseel, bestreken; dit heeft ons echter veel minder voldaan, daar er ligt eene vlies-

achtige verdikking of korstachtige oppervlakte door werd voortgebragt. Waren beide oogen aangedaan, zoo als gewoonlijk bij deze ophthalmie het geval is, dan werd het tweede oog eenige uren, nadat het eerste gebaad was, getoucheerd; deze cauterisatie werd, naar omstandigheden, een, twee en meermalen herhaald, indien de beterschap na verloop van 16 tot 24 uren niet merkbaar was.

Na de cauterisering worden losse linnen compressen, met koud water bevochtigd, op de oogen geappliceerd, en deze koude fomentatiën eenige dagen voortgezet; in eenige gevallen werden, na deze bewerking, ruime aderlatingen op een der armen of voeten gedaan. — Soms was eene meer gemengde methode noodig, zoodanig, dat men den lijder antiphlogistisch behandelde, waarbij ik van de aderlating op de voeten het meeste nut heb ondervonden; vervolgens werd dadelijk de cauterisering verrigt; ook waren in eenige gevallen bloedige koppen in den nek en aan de slapen van het hoofd gezet; — van bloedzuigers hebben wij zeer zeldzaam gebruik gemaakt, en deze slechts in weinige gevallen op het slijmvlies van den neus aangewend; alsdan werd de nabloeding onderhouden.

Als hulpmiddelen na het toucheren met den helschen steen, komen in aanmerking: aanhou-

dende reinheid der oogen, een gestrenge eetregel (diëet), en niet te spoedige overgang van donker in licht; ook rust voor de oogen. Het is toch eene practische waarheid, dat de rust van het zieke orgaan de eerste voorwaarde tot de genezing er van blijft, en dit is vooral op de oogziekten in het algemeen toe te passen. Warme en prikkelende voet- en beenbaden, en deze afleidende prikkeling soms door sterke mostaardpappen onderhouden. — Afleidende geneesmiddelen, laxantia, drastica, soms diaphoretica, maar vooral verkoelende laxeermiddelen (de fruct. Tamarind. cum Sulph. sodae, Sulph. Magnes., of Tartar. potass. acidul:), ook Calomel cum pulv. rad. rhei, jalapp. (gr. vi cum i Scrup.) waren er noodig.

Stijgen de pijnen na de cauterisering, en worden deze ondraaglijk, dan komen vooral opiata te pas, (Rognetta, Kerst) en wel eene vrij groote dosis van het extr. opii aquos., de pulvis doveri, — het extract. belladonn. vel hyoscyam. nigr. naar omstandigheden. — Overigens heb ik in de geneeskundige behandeling, en vooral bij de cauterisatie, het voetspoor van mijn meer gemelden hooggeachten vriend en Collega, Dr. Kerst, gevolgd.

Eenige Artsen, bepaald in België, zoo als Fallot, Cunier, Loiseau, Lutens en anderen, schijnen on-

derling in strijd te blijven nopens de aanwending van den lapis Infernalis bij de granulatiën van het bindvlies der oogleden, na de ophthalmia bellica-contagiosa, en wel bij het gebruik er van in substantie; over den graad van aanwending, hetzij oppervlakkig of wel dieper, en of slechts eenige punten van de ontstoken en gezwollen deelen, of de geheele oppervlakte van de conjunctiva moet getoucheerd worden; of niet de uitsnijding der korrelige woekering boven de cauterisering zoude te verkiezen zijn. Anderen onderscheiden zelfs eene cauterisation immédiate met het Nitras argent. fus. in substantie, en eene cauterisation médiate, met eene oplossing door middel van een penseel aangebragt, vooral in aanmerking komende voor het bovenste ooglid. (Gouzée, Annales d'oculistique et de gynécologie.)

Mijns inziens, moet zulks den Arts van ondervinding niet alleen overgelaten, maar tevens door hem veelal gewijzigd worden, en laat zich dienaangaande geen vaste maatstaf bepalen; mij heeft de dagelijksche ondervinding in de Hospitalen geleerd, dat dit meerendeels van den vorm (in het stadium acutum vel chronicum), den graad, de hevigheid, de bijzondere complicatiën enz. der onderhavige Oogziekte afhangt en daardoor gewijzigd wordt; in de meeste ge-

vallen moet men echter voorzigtig te werk gaan, en niet te diep of te sterk toucheren, daar men dit altijd kan herhalen, en daarenboven geen te sterke reactie mag te weeg brengen, en bij sommige gevoelige individuën geen te hevige pijnen moet doen ontstaan. Tevens komt hier bijzonder in aanmerking, of men het slijmvlies van het bovenste of van het onderste ooglid cauteriseert, want dit maakt een wezenlijk verschil, hetwelk de practicus het best beoordeelen kan. Wij moeten bekennen, in den beginne dezer behandeling, zoowel het bindvlies van het bovenste als van het onderste ooglid met den lapis Infernalis te hebben gecauteriseerd; maar ook tevens in eenige weinige gevallen te hebben ondervonden, dat er opvolgende ziekelijke aandoeningen (alteratiën) van de Cornea, (ligte verduisteringen, verdikkingen, zweertjes, vlekken enz.) waren ontstaan, waarom wij later bij de cauterisatie voor het bovenste ooglid eene sterke oplossing van den helschen steen hebben aangewend, waarna dan ook gemelde ontaardingen of naziekten zeer zeldzaam meer volgden. De opmerkingen van Dr. Gouzée (Journal des Connaissances Médico-Chirurgicales et Annales d'oculistique et de Gynécologie) zijn dus, mijns inziens, zeer juist, en verdienen wel in aanmerking genomen te worden, uithoofde de nadeelige gevolgen

en de naziekten, voortvloeijende uit eene te sterke en te diepe cauterisering der granulatiën, ook zeer belangrijk kunnen zijn, als Ectropium, Entropium, Maculae et Ulcera Corneae, Staphyloma etc., en zelfs Symblepharon (M. Florent Cunier). Wij zijn evenwel in onze aangewende behandeling, over het algemeen, zeer gelukkig geslaagd, daar weinige lijders deze gevolgen hebben ondervonden, vooral indien zij tijdig genoeg naar ons Hospitaal werden opgezonden; zoodat het voor ons thans minder moeijelijk zal zijn, om tot eene slotsom voor de meer zekere behandeling dezer heerschende oogontsteking te komen.

Een hoofdvereischte bij die behandeling komt nogthans in aanmerking in het Stadium acutum, dat namelijk de cauterisatie tijdig genoeg geschiede, en er niet al dagen verloopen zijn, zoodat niet alleen de etterafscheiding reeds aanmerkelijk is, maar tevens gepaard gaat met eene hevige pijnlijke zwelling der oogleden; terwijl het alsdan zeer moeijelijk zal wezen, zorg te dragen, dat het doorschijnende hoornvlies door het Nitras argent. fus: niet worde getoucheerd, waardoor er ligt ontaardingen op zouden kunnen voortgebragt worden (Kerst, Rognetta). Het schijnt echter, dat sommige Genees-Heelkundigen hierin zoo veel gevaar niet zien, daar onlangs door Professor Serre en anderen, voor de genezing

van de Amaurosis werd aangeraden de geheele Cornea met den helschen steen te bestrijken, en deze behandeling, zoo zegt men, wordt door waarnemingen en goede resultaten bevestigd. (?)

Bij den verouderden (chronischen) vorm der onderhavige heerschende oogontsteking, die zich voornamelijk door de korrelachtige verandering of woekering, en soms door zeer uitgebreide granulatiën van verschillende gedaante op het slijmvlies der oogleden kenmerkt (zie Afbeelding op plaat II.), hebben wij uitwendig, met goed gevolg, herhaalde cauteriseringen met den lapis Infernalis in substantie, de Sulphas Cupri, de uitsnijding, met of zonder opvolgende touchering, inkervingen (scarificatiën) in het bindvlies-zelf, de aanstrijking met acida mineralia of eene solutio nitrat. argenti enz. bewerkstelligd. — Somtijds in zeer verouderde gevallen moesten wij tevens afleidende middelen (Derivantia, Revulsiva) appliceren, als Vesicantia in den nek, op de armen, achter de ooren, boven de wenkbraauwen, aan de slapen van het hoofd enz. ungt. Tart. emetic. op de aangegeven plaatsen; een seton in den nek, prikkelende voet- en beenbaden met acid. mineral. of mostaardmeel rijkelijk bedeeld. — Inwendig meermalen op het darmkanaal derivantia door drastica (de Calomel cum pulv. rad. jalapp. vel pulv. rad. rhei), ook de pulv. rad.

polyg. Seneg. cum sap. medic. in pillenvorm (von Ammon en Cunier) beproefd. — Vooral komt ook bij deze behandeling de regeling van een gepasten en soms strengen eetregel (diëet), rust van de gezigtsorganen, en een langzame overgang van den donker in het licht enz. in aanmerking. — Vele en beroemde Oogartsen raden vooral ter genezing dezer Oogziekte eene meer inwendige geneeskundige behandeling aan, en hebben, bij afwisseling, onderscheiden geneesmiddelen opgegeven: de Calomel, de polyg. Seneg., het lactucarium genuinum (Dr. Rau), het acidum Hydrocyanicum alcoh. praeparat. (Dr. Babor uit Stiermárken), de sulph. Chinin. (Prof. Plagge), Herba uvae ursi met Natrum carb. of met murias-ammoniae (v. Ammon en Canstadt), het conium maculatum enz. Wij vertrouwen echter, in overeenstemming met onze waarneming en ondervinding, en het gevoelen van zoo vele Ophthalmologen, dat er namelijk tot nog toe ter wering en genezing dezer oogontsteking geene specifica bestaan; zoodat de opgegeven uitwendige (locale) behandeling: de cauterisering met den lapis Infernalis in substantie, of in eene solutie, het zekerste middel is; daar eene gewijzigde inwendige behandeling meer bij complicatiën en bij de specifieke oogontstekingen te pas komt.

Bij de behandeling der uitgebreide en ver-

ouderde granulatiën moet, in de meeste gevallen, zoowel van de zijde des Geneesheers, als van de lijders veel geduld geoefend worden. — Wij hebben echter ook meermalen in ons Hospitaal kunnen waarnemen, dat door toevallige omstandigheden, vreemde invloeden, en voornamelijk door bijkomende ziekten (zoo als Febres Catarrhales, Intermittentes, Typhoideae enzv.), deze oogontsteking, zoowel in haar acuut als chronisch tijdperk, en soms bij lang bestaan hebbende granulatiën, plotseling of langzamerhand verminderde en herstelde. In deze gevallen werd die bijkomende en algemeene ziektetoestand bestreden, en werden alsdan plaatselijk voor de oogontsteking geene geneesmiddelen aangewend. Aan welken invloed moet zulks worden toegeschreven? Mijns inziens, is het moeijelijk, dienaangaande eene voldoende physiologische en pathologische uitlegging te geven, en zullen wij de verklaring en beslissing hiervan dus aan meer kundigen overlaten.

Aangaande de Methodus ectrotica vel abortiva zullen wij alvorens mededeelen, dat, reeds ongeveer dertig jaren verleden, Vetch voorstelde, deze hevige oogontsteking door middel der cauterisering met den helschen steen spoedig of wel eensklaps te stuiten. Guthrie en Lloyd hebben aan deze methode in Engeland een groot aanzien gegeven. Sedert eenige jaren wendt ook Gensoul dit mid-

del aan, en Bayard, zijn opvolger in het Hôtel-Dieu van Lyon, volgt bestendig deze behandeling. Professor Serre heeft zeer sterk op die methode aangedrongen, en haar medegedeeld in het Bulletin de Thérapeutique. — Deze geneeswijze zoude overigens gegrond zijn op een stelregel van Hunter, die zegt, dat de duur eener ontsteking verkort kan worden door oogenblikkelijk eene heviger ontsteking voort te brengen, en het is krachtens dezen stelregel, dat Larrey de Erysipelas door het vuur behandelde, en andere Geneesheeren deze ziekte door de applicatie van Vesicantia en den lapis Infernalis trachten tegen te gaan (Fricke enz.)

De cauterisering met den helschen steen kan, naar sommiger oordeel, tevens mechanisch werken, door een groot getal vaten door te snijden, en alzoo de circulatie in verschillende punten van het ontstoken deel te doen ophouden. — Andere Geneeskundigen verklaren de werking van den lapis Infernalis bij de cauterisering niet slechts voor eene scheikundige werking, die zich niet alleen bij hare wegbijtende kracht bepaalt, maar te gelijker tijd dynamisch is; hij is ook bijzonder oplossend en door deze hoedanigheid zeer werkzaam in de behandeling der meeste ontstekingen van de slijmvliezen, en verkieslijk boven alle andere Caustica. — Het is echter niet genoeg

te weten, dat hij oplossend is, men diende ook te weten, op welk eene wijze deze verandering van aanzien en vorm plaats heeft, hetwelk men oplossing (resolutio) noemt. Is het door in het slijmweefsel eene gunstige werkzaamheid tot de opslorping te weeg te brengen? Is het door het weefsel te reinigen van den overvloed der slijmafscheiding, welke hij veroorzaakt, eene andere irritatie daarstellende? — of wel zoude het door eene middellijke contrastimulerende eigenschap zijn, zoo als Rasori vermeent, of zamentrekkende, volgens Velpeau?

Wij zullen dit alsnog niet beslissen en ons vergenoegen met de verkregen zeer bevredigende resultaten, en liever de woorden van een der nieuwere Ophthalmologen herhalen: »Sans l'observation attentive des faits, l'ophthalmologie n'est rien, pas plus que tout autre partie théoretique de l'art de guérir; car les faits renversent bien des théories, même les plus brillantes, et les plus probables s'écoulent, et ne laissent rien après elles; c'est en procédant ainsi que l'on acquéra une connaissance exacte des maladies des yeux, et que l'on pourra leur opposer un traitement rationnel."

Bij de Genees-Heelkundige behandeling dezer purulente oogontsteking moet vooral zorg worden gedragen, dat de zoo scherp corroderende

afgescheiden wordende etter, zoo veel maar mogelijk, van de oppervlakte der Cornea, hetzij door afspoelingen met zuiver koud regenwater of eene zeer slappe oplossing van de chloorkalk, of door zachte en voorzigtige inspuitingen, bij middel van een klein tinnen spuitje verwijderd worde; zulks moet ten minste om het half uur worden verrigt, daar anders de opgegeven behandeling zal mislukken, en er belangrijke ontaardingen, verzweringen, verdikkingen, en de gevolgen daarvan, aan het hoornvlies kunnen ontstaan. De Officieren van Gezondheid der 3de klasse Honig en Boon waren hiermede speciaal door mij belast, en hebben zich hiervan met den meesten ijver gekweten, hetwelk mij hoogst aangenaam is, openlijk te kunnen vermelden, te meer, daar, mijns inziens, geene gunstige voorzegging der onderhavige Oogziekte kan gemaakt worden, zoolang deze, in de meeste gevallen, vernielende, etterafscheiding voortduurt. Ook moet voornamelijk veel zindelijkheid aangaande de handdoeken, de fijne linnen oog-compressen als anderzins worden in acht genomen; dit een en ander kan men niet aan de zorg van de ziekenvaders en ziekenoppassers overlaten, en zulks werd in ons Hospitaal door de wachthebbende Officieren van Gezondheid naauwkeurig verrigt en nagegaan. De Oogziekenzalen werden

tevens meermalen daags gelucht, met vermijding van allen, voor deze ziekte zoo schadelijken togt.

Van den 1. Julij, 1836, tot den 1. Julij 1839, dus gedurende een tijdvak van drie jaren, zijn 1127 oogzieken alhier in het Militaire Hospitaal, volgens bijgevoegde jaarlijksche Tabellen, door mij behandeld; onder dit aanmerkelijk getal bevonden zich, behalve de aan de vermelde Ophthalmia bellica sive Militaris, ook aan andere verschillende oogziekten lijdende, zoo als hier nader volgen zal.

Den 1. Julij 1836 waren overgebleven	29	lijders.
Tot den 20. Junij 1839 bijgekomen.	1098	»
Zamen .	1127	lijders.

Hersteld het Hospitaal verlaten .	1074	lijders.
Ongenezen en als onbekwaam voor de dienst afgegaan, met verlies van het gezigt aan beide oogen	4	»
Idem aan één oog	5	»
Met naziekten of zien storende gebreken het établissement verlaten, en naar de Depôts hunner korpsen of elders vertrokken	13	»
Bleven onder behandeling op den 1. Julij 1839	31	»
Te zamen .	1127	lijders.

Van deze Oogzieken waren behebt en onder behandeling gekomen met

Ophthalmia externa, Conjunctivitis Catarrhalis, Sclerotitis, Keratitis etc.	191	lijders.
Idem Interna, Iritis, Choriodeïtis, retinitis etc.	28	»
Ophthalmia purulenta acuta. (Blepharophthalmia bellica sive Militaris.	673	»
Idem Chronica et Scrophulosa . .	134	»
» Syphilitica (Iritis Syphilit. — Ophthalm. Gonorrhoïca, Ulcera Syphil. palpebrar. (Syphilides)	31	»
Ophthalmia Intermittens	1	»
Idem Traumatica	2	»
Morbi organici oculi. (Maculae et ulcera Corneae, phterygium, pannus, prolapsus et hernia iridis, (kérato-cèle), Ectropium, Entropium, Staphyloma etc.	61	»
Morbi dynamici oculi, Amblyopia amaurotica	2	»
Amaurosis congestiva	2	»
Amaurosis organica	1	»
Amaurosis simulata	1	»
Te zamen .	1127	lijders.

ZIEKTE-GEVALLEN.

1ste *Waarneming.*

A. S. Tamminga, fuselier bij de 4. Kompagnie van het 1. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, oud 23 jaren, van een bloedrijk temperament en gezond sterk ligchaamsgestel, werd in het Legerkamp, bij Reijen, door eene vrij hevige Ophthalmia purulenta ambor. oculorum aangedaan, den 3. September, 1836, 4. dag der ziekte, uit de Ambulance in gemeld Kamp naar ons Hospitaal opgezonden; beide oogen werden dadelijk gecauteriseerd en aan de verdere hierbij behoorende behandeling onderworpen, den derden dag voor de tweede maal getoucheerd; geene granulatiën zijn nagebleven; hij was in het laatst der maand geheel genezen, en den 1. October reeds naar zijn korps vertrokken.

2de *Waarneming.*

De Sergeant J. C. Heydrikx, dienende bij de 1. Komp. van het 1. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, oud 27 jaren, van een bilioso-sanguinisch temperament en gezonde sterke constitutie, zonder

ligchaamsgebreken, werd alhier in de kaserne door Ophthalmia purul. aan beide oogen plotseling aangedaan, en na hiermede nog een paar dagen te hebben rondgeloopen, den 8. Augustus in ons Hospitaal opgenomen; beide oogen zijn oppervlakkig getoucheerd, geene naziekten of granulatiën zijn er overgebleven, de lijder is slechts eenmaal gecauteriseerd, eenige dagen bleef er nog roodheid van de conjunctiva, waarvoor een drasticum en warme afleidende voetbaden met goed gevolg werden toegediend; den 15. September 1836 heeft hij het Hospitaal geheel hersteld verlaten.

3de *Waarneming.*

E. J. Bulthuis, fuselier bij de 1. Komp. van het 2. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, oud 21 jaren, van een lymphatisch-sanguinisch temperament, niet te sterk, noch klierziekig ligchaamsgestel, werd in het Kamp, bij Reijen, door eene hevige purulente Ophthalmie aan beide oogen aangetast, den 23. Augustus, 5. dag der ziekte, in ons Hospitaal opgenomen, en dadelijk gecauteriseerd langs de geheele gezwollen en ontstoken oppervlakte van het bindvlies; de hevige etterafscheiding was reeds den 2. dag geheel opgehouden; nog eenige malen is eene slappe oplosssing

van den lapis Infernalis (gr. ij op 1 unc.) 2 keeren daags aangewend; den 20. September 1836 heeft hij zonder granulatiën het Hospitaal, geheel hersteld, verlaten.

4de *Waarneming.*

J. van den Ende, fuselier bij de 2. Komp. van het 1. Bat. der 5. Afdeeling Infanterie, oud 23 jaren, van een lymphatisch temperament, en tengeren ligchaamsbouw, irritabele klierzieke constitutie, kwam den 6. October 1837, met eene beginnende Ophthalmia purulenta aan beide oogen, plotseling in de kazerne alhier bekomen, in ons Hospitaal. Hij werd nog denzelfden dag gecauteriseerd en vervolgens aan de hierbij behoorende Genees-Heelkundige behandeling onderworpen; maar eenmaal is de lapis Infernalis aangewend, en konde hij reeds den 16. October, geene granulatiën nagebleven zijnde, geheel hersteld het Hospitaal verlaten.

5de *Waarneming.*

H. Roodbeen, fuselier bij de 1. Komp. van het 2. Bat. der 12. Afdeeling Infanterie, oud 24 jaren, van een lymphatisch-sanguinisch temperament, goed gebouwd, met ontwikkelde borstkast, geringen Scrophuleusen habitus, werd den 26.

October 1837 te Geertruidenberg (alwaar zich te dier tijde vele Oogzieken bevonden), op de wacht, door eene vrij hevige Ophthalmia purulenta aan beide oogen aangetast, den 28. in ons Hospitaal opgenomen, en dadelijk getoucheerd met het beste gevolg, zoodat hij, reeds geheel hersteld, den 15. November naar zijne Kompagnie kon terug keeren; geene granulatiën waren op het slijmvlies nagebleven.

6de *Waarneming.*

De fuselier Jan Loeffer, dienende bij de 4. Komp., 2. Bat. der 12. Afdeeling Infanterie, oud 26 jaren, van een lymphatisch bloedrijk temperament, gezond, sterk, niet kwaadsappig ligchaamsgestel, werd in de kazerne te Geertruidenberg, plotseling, door eene hevige purulente Ophthalmie aan beide oogen, aangedaan, en den 21. December 1837 naar ons Hospitaal opgezonden; reeds den 4. dag der ziekte, klaagde hij over hevige pijnen; er had aanmerkelijke zwelling der oogleden en etterafscheiding plaats; de cauterisering werd, zoodra mogelijk, aangewend aan beide oogen, en, in zes uren tusschentijd, tweemaal herhaald, onder de verdere opvolgende behandeling; de uitslag was zeer voordeelig, daar deze lijder in 15 dagen geheel hersteld

was, zonder nablijvende granulatiën, en den 10. Januarij 1838 het Hospitaal verliet.

7de *Waarneming.*

P. Werkhoven, fuselier bij de 3. Komp. van het 1. Bat. der 12. Afdeeling Infanterie, oud 24 jaren, van een lymphatisch temperament, vrij wel gevoed, maar eenige sporen van Scrophuleusen habitus dragende, doch die vroeger aan geene Oogziekten geleden had, werd in de kazerne te Geertruidenberg, op eens, door eene hevige purulente Ophthalmie aangedaan, en wel aan beide oogen; den 29. Januarij 1838 op ons Hospitaal geëvacueerd, den 2. dag der ziekte, werden de beide oogen nog denzelfden dag getoucheerd met den lapis Infernalis, die slechts eenmaal behoefde gebezigd te worden, en werd de hierbij behoorende behandeling opgevolgd, met het beste resultaat, zoodat hij den 15. Februarij 1838, zonder nagebleven granulatiën, reeds het Hospitaal, geheel hersteld zijnde, kon verlaten.

8ste *Waarneming.*

A. Oostveen, jager bij de 4. Komp. van het 1. Bat. Jagers, gekantonneerd te Tilburg, oud 26 jaren, van een bloedrijk temperament, sterk

en gezond ligchaamsgestel, goed gevoed en niet kwaadsappig, was, den 2. Maart 1838, in zijn kwartier plotseling door eene vrij hevige purulente Ophthalmie aan het regteroog aangedaan geworden; den volgenden dag deelde ook het linkeroog in dezen toestand, en werd hij den 4. Maart 1838 naar het Militaire Hospitaal te Breda opgezonden. Weinige uren na zijne komst is eerst het regter- en vervolgens het linkeroog gecauteriseerd, en de hierbij behoorende behandeling aangewend; den 2. dag werd de cauterisering herhaald, en de oogontsteking was reeds den 11. Maart geheel geweken, daar slechts geringe en oppervlakkige granulatiën op het bindvlies der onderste oogleden waren overgebleven. (In eenige gevallen hebben wij zulke lijders uit het Hospitaal ontslagen, uithoofde deze ligte, geringe en oppervlakkige granulatiën in de etablissementen, alwaar vele oogzieken onder behandeling zijn, niet zoo spoedig genezen, dan wel daar buiten in de lucht, en werden deze lijders eenige dagen vrij van dienst gelaten.) Den 15. Maart 1838 kon hij het Hospitaal verlaten en zijne dienst hervatten.

9de *Waarneming.*

Cornelis Griffioen, fuselier bij de 3. Komp. van het 1. Bat. der 5. Afdeeling Infanterie, oud

23 jaren, van een lymphatisch-sanguinisch temperament, zeer tenger gestel en min of meer Scrophuleusen habitus, werd den 15. Mei 1838 in de kazerne te Breda door de gewone purulente Ophthalmie aan beide oogen aangetast, den 16. naar ons Hospitaal opgezonden en denzelfden dag nog gecauteriseerd; de ontsteking en de etterachtige afscheiding was zeer spoedig geweken, zoodat hij reeds den 1. Junij 1838 het Hospitaal geheel hersteld verliet.

10de *Waarneming.*

H. T. Meijer, flankeur bij de 4. Komp. van het 3. Bat. der 7. Afdeeling Infanterie, oud 25 jaren, van een bloedrijk temperament, lange gestalte en eene sterke, gezonde constitutie, zonder sporen van eenigerhande cachexie, werd den 1. Julij 1838, in het Legerkamp bij Reijen, door Ophthalmia purulenta aan beide oogen aangedaan, en den 3. Julij in ons Hospitaal opgenomen, zijnde den 3. dag der ziekte. Bij zijne inkomst werden de oogen dadelijk gecauteriseerd, met het gevolg, dat hij reeds den 11. Julij convalescent was en 2 dagen later het Hospitaal verliet.

11de *Waarneming.*

C. A. van Marle, fuselier bij de 4. Komp. van het 2. Bat. der 7. Afdeeling Infanterie, van

een lymphatisch-sanguinisch temperament en eene vrij sterke gezonde ligchaamsgesteldheid, aan geene ziekten van eenig belang geleden hebbende, werd den 3. Julij 1838 in het Kamp, bij Reijen, door de heerschende Ophthalmia purulenta bellica aldaar, aan beide oogen aangetast, den 4. Julij reeds naar ons Hospitaal opgezonden, en nog denzelfden dag op de gewone wijze gecauteriseerd; na twee dagen is de aanwending van den lapis Infernalis herhaald, waarna deze lijder reeds den 15. Julij geheel was hersteld, en, zonder granulatiën op het bindvlies, den 18. Julij naar zijn korps terugkeerde.

12de *Waarneming.*

H. A. Sabron, stafmuzijkant bij de 5. Afdeeling Infanterie, oud 27 jaren, van een lymphatisch-sanguinisch temperament, middelmatige ligchaamsgestalte, niet geheel vrij van een Scrophuleusen habitus, vroeger nimmer aan oogziekten geleden hebbende, werd den 3. Julij 1838, alhier in de kazerne, door de heerschende oogontsteking aangedaan, eerst aan het regter- en weldra ook aan het linker oog; den 6. Julij 1838, den 4. dag der ziekte, in ons Hospitaal opgenomen, en nog denzelfden dag gecauteriseerd, waren drie dagen later de ontsteking, zwelling en vooral de etter-

afscheiding onderdrukt, en de nog overgebleven oppervlakkige granulatiën werden eenige dagen met eene solutio nitrat. argent. fus. (gr. iv-in aq. destill. unc. i.) door een penseel aangeraakt. — (Het is mij voorgekomen, dat eenige Artsen deze solutie te sterk aanwenden. Wij bezigen gr. iv=x op een once Aqua destill. of Aqua rosar.) — Dus behandeld, werd de ontsteking ook spoedig bestreden, daar hij den 19. Julij convalescent was, en den 21. Julij het Hospitaal geheel hersteld verliet. Hem zijn tevens revulsiva, laxantia, warme prikkelende voetbaden en koude fomentatiën op de oogen, maar geene bloedontlastingen, toegediend.

13de *Waarneming.*

W. C. Lambinon, oud 37 jaren, vroeger soldaat, thans ziekenoppasser, geëmployeerd in de oogzieken-zalen, van een bilieus-sanguinisch temperament, en een gezond, sterk ligchaamsgestel, werd des nachts van den 10. Augustus 1838, plotseling, door eene hevige purulente Ophthalmie aan beide oogen (eerste graad) aangetast; den volgenden morgen werd hij op eene der zalen, in ons Hospitaal ter behandeling voor oogzieken ingerigt, overgeplaatst, en dadelijk het regteroog, als het hevigst aangedaan zijnde, gecau-

teriseerd, en aan de verdere hierbij behoorende behandeling onderworpen; den volgenden dag cauteriseerde ik het linkeroog op dezelfde wijze, den derden dag werd het regteroog en den vierden dag het linker andermaal getoucheerd. De aanwending van den lapis Infernalis werd nog eens, echter oppervlakkig, aangewend, en alle belangrijke verschijnselen van zwelling, hevige pijnen, etterafscheiding, tranenvloed, lichtschuwheid enz., waren reeds den 25. Augustus geheel geweken; in dien tusschentijd zijn revulserende middelen op de onderste ledematen, door warme prikkelende voetbaden, en op het darmkanaal, door verkoelende laxantia, gepaard met eene gepaste strenge diëet, en rustige koele ligging in het bed, gebezigd, tevens koude omslagen (fomentatiën) op de zoo ontstoken en gezwollen oogen; algemeene, of plaatselijke bloedontlastingen of vesicatoria zijn er niet aangewend. In het begin der maand September was deze lijder reconvalescent; nog eenige dagen werd eene slappe solutio Nitrat. arg. fus. (2 gr. op 1 once aq. destill.) twee malen daags, ingedruppeld, waarna hij weldra als geheel hersteld konde beschouwd worden, daar geene de geringste naziekten of granulatiën zijn overgebleven; den 16. September heeft hij zijne dienstwerkzaamheden als ziekenoppasser weder aanvaard, en tot op

den huidigen dag niet de minste aandoening of stoornis aan de oogen meer kunnen ontwaren.

14de *Waarneming.*

G. van den Boogaard, fuselier bij de 2. Komp. van het 2. Bat. der 12. Afdeeling Infanterie, oud 23 jaren, van een bilieus-sanguinisch temperament en een vrij sterk gestel, zonder blijkbare sporen van kwaadsappigheid, werd den 5. Mei 1838, uit Geertruidenberg, in ons Hospitaal opgenomen, met eene hevige ontsteking aan beide oogen, volgens zijne opgave reeds den 3. dag der ziekte; de gesloten oogen hadden, even als bij de purulente Ophthalmie (tweede graad), het eigenaardig phlegmoneus aanzien; hij klaagde over hevige pijnen, en er had reeds veel slijmetterafscheiding plaats, gepaard met aanmerkelijken tranenvloed en lichtschuwheid. In een der oogzieken-zalen overgebragt, werd het regteroog dadelijk en diep gecauteriseerd, en eenige uren later het linker op dezelfde wijze, en aan de verdere, hierbij behoorende behandeling onderworpen; den 2. dag zijn de cauterisatiën herhaald, uithoofde de zwelling der oogleden wel verminderd was, maar de etterachtige afscheiding nog aanhield, waarna hij een rustigen nacht had kunnen doorbrengen, de oogen goed konde ope-

nen, daar tevens de tranenvloed en lichtschuwheid bijna niet meer bestonden; de beide oogen werden voor de 3. maal ligt en oppervlakkig getoucheerd, waarna dan ook langzamerhand de beterschap volgde, daar ligte granulatiën op het slijmvlies der onderste oogleden waren nagebleven, die door bestrijkingen mėt eene solutio lapid. infern., bij middel van een teekenpenseel, binnen weinige dagen geheel waren opgelost, met het gevolg, dat hij in het begin der maand Junij 1838 reconvalescent was, en reeds den 11. Junij het Hospitaal geheel hersteld verliet. — Dezen lijder is den 3. dag der behandeling eene ruime aderlating aan den voet gedaan, en tevens door verkoelende laxantia op het darmkanaal gerevulseerd; plaatselijke bloedontlastingen zijn niet geappliceerd.

15de *Waarneming.*

De jager Jan Everts, oud 22 jaren, dienende bij de 4. Komp. van het 2. Bat. Jagers, van een bilieus-sanguinisch temperament, en vrij sterke ligchaamsgesteldheid, waarin geene sporen van eenigerhande cachexie waren te vinden, werd den 6. Maart 1839 uit Groot-Zundert naar ons Hospitaal opgezonden, met eene purulente Ophthalmie aan beide oogen; hij had reeds

meermalen aan de heerschende Oogziekte geleden, waarvan dan ook aanmerkelijke en uitgebreide granulatiën op het slijmvlies der onderste oogleden waren nagebleven; de slijm-etterachtige afscheiding was niet zeer sterk, geene belangrijke ontstekings-verschijnselen waren aanwezig, en alleen de onderste oogleden gezwollen, echter niet zeer pijnlijk; wij beschouwden dezen toestand als den chronischen vorm der onderhavige Oogziekte, en hebben bij herhaling de diepe cauterisatie met den lapis infern. in substantie, en in eene sterke solutie, aangewend, waarna dan ook binnen 14 dagen de etterachtige slijmafscheiding ophield, maar de granulatiën niet te min weder op nieuw toenamen; verschillende Adstringentia: de acet. plumb. liq., de sulph. zinci, cupri, alum. enz., het ungt. ophthalm. rubr. et alb. waren zonder het gewenscht gevolg gebruikt, zoodat ik besloot, de geheele uitsnijding (excisio) van de zoo aanmerkelijk verdikte bindvliezen, (zie Plaat II, Fig. 1.) en de opvolgende cauterisatie te verrigten, welke kunstbewerking wij meermalen met het beste succes hebben uitgeoefend; den 15. Mei is de excisie aan het linkeroog, en den 16. Mei aan het regter geschied; hiertoe bezigen wij een op zijn vlak gebogen oogschaartje en een haak-pincette; na deze operatie werden de oogen door losse kompressen, met koud water bevoch-

tigd, overdekt; den lijder werd rust aanbevolen en hij-zelf op diëet gesteld; 24 uren na de uitsnijding werden de slijmvliezen gecauteriseerd, waarna dan ook de beterschap volgde; nog tweemalen werd hij ligtelijk getoucheerd met den helschen steen, en vervolgens om den anderen dag eene solutio nitr. argent. er ingedruppeld, waarna zich een likteeken-weefsel vormde, en deze lijder den 12. Mei geheel hersteld was; een meer voldoende eetregel werd hem voorgeschreven, zoodat hij, zonder granulatiën, den 25. Junij 1838 het Hospitaal heeft verlaten. (Zie Plaat II, Fig. 2.)

16de *Waarneming.*

J. Jansen, flankeur bij de 4. Komp. van het 3. Bat. der 5. Afdeeling Infanterie, oud 25 jaren, van een bloedrijk temperament, en een vrij gezond, sterk gestel, werd den 4. Junij 1839 alhier in de kazerne door de heerschende Ophthalmie op het linkeroog aangedaan, en den volgenden dag reeds in ons Hospitaal opgenomen; den 3. dag der ziekte werd het oog gecauteriseerd en hij aan de verdere hierbij behoorende behandeling onderworpen; twee dagen later is de cauterisatie herhaald, waarna niet alleen de zwelling, maar ook de etterachtige afscheiding bijna geheel had opgehouden; den 10. dag der

behandeling was hij reeds in het stadium reconvalescentiae; er waren echter nog geringe granulatiën op het onderste ooglid overgebleven, die door de indruppeling van de solutio lapid. infern. na weinige dagen waren opgelost, zoodat hij reeds den 18. Junij het Hospitaal geheel hersteld konde verlaten.

17de *Waarneming.*

A. Buitenhuis, flankeur bij de 1. Komp. van het 3. Bat. der 5. Afdeeling Infanterie, oud 20 jaren, van een lymphatisch temperament, tenger, zwak en eenigzins klierziek gestel, werd plotseling den 5. Junij 1839, in de kazerne alhier door eene vrij hevige purulente Ophthalmie aan beide oogen aangedaan, en den 6. Junij, den 2. dag der ziekte, naar het Hospitaal opgezonden; kort na zijne inkomst werden de beide oogen oppervlakkig gecauteriseerd, en verder op de gewone wijze behandeld; den 8. Junij werd de lapis Infernalis nog eens aangewend, en alle verschijnselen dezer oogontsteking waren reeds den 16. Junij geweken; nog eenige dagen werden koude fomentatiën op de oogen, wegens geringe bestaande lichtschuwheid, geappliceerd, waarna deze lijder den 21. Junij 1839 het Hospitaal, geheel hersteld, heeft verlaten.

Eene menigte, ja honderden genezenen, door de opgegeven cauterisatie met den lapis Infernalis, zou ik hier nog kunnen bijvoegen, maar ik zal, om niet wijdloopig te worden, en in herhalingen te vervallen, het bij de medegedeelde en meerendeels verkorte waarnemingen laten berusten; daar deze, onzes oordeels, genoegzaam voldoende zullen wezen tot aanprijzing der vermelde Genees-Heelkundige behandeling, die, wanneer eene statistike en numerike vergelijking in Genees- en Heelkunde, met eenigen grond, in de praktijk zou aan te nemen zijn, allezins den toets zal kunnen doorstaan.

In eenige gevallen hebben wij, naar den graad, hevigheid en complicatie der onderhavige ziekte, als ook naar de bijzondere individuele omstandigheden, de constitutie als anderszins, deze behandeling min of meer moeten wijzigen. Als er b. v. eenige dagen na de gedane canterisatiën, bij sommige individuën, lichtschuwheid overbleef, zoo hebben wij alsdan, met een gunstig gevolg, het zij koude fomentatiën op de oogen, of wel eene oplossing van subborat. sodae vel sulphat. aluminae, als collyrium laten gebruiken. — Algemeene bloedontlastingen door ruime aderlatingen, vooral aan de voeten, hebben wij bij hevige pijnen, congestiën en ontstekingsverschijnselen, het zij vóór of na de cauterisatie, meermalen

laten verrigten; bloedzuigers, daarentegen, zijn in de onderhavige Oogziekte niet gebruikt, en wij hebben ze alleen bij Ophthalmia interna of wel bij zamengestelde specifieke oogontstekingen en andere complicatiën laten appliceren; ofschoon eenige beroemde Duitsche Artsen en Ophthalmologen, b. v. Dr. Starke en von Graefe vroeger aangaande de behandeling der heerschende oogontsteking onder de krijgslieden (Ophthalmia Bellica), verklaard hebben, haar zonder het ruim appliceren van bloedzuigers niet te kunnen genezen. (Zie Dr. Baltz, Bekroonde Prijsverhandeling over de Oogontsteking. Utrecht, 1824, blz. 266.

De eerstgenoemde zegt: »zonder Bloedzuigers kan ik deze Ophthalmie volstrekt niet behandelen; zoodra dit middel mij benomen wordt, moet ik van de genezing afzien."

De Geheimraad von Graefe herhaalt zulks in de volgende woorden: »zonder Bloedzuigers gaat het bij de behandeling dezer Ophthalmie in het geheel niet."

Het door ons en velen onzer Ambtgenooten (Militaire Artsen), die sedert eene reeks van jaren in de gelegenheid waren, de Opthalmia bellica te behandelen, waargenomene heeft ons doen ondervinden, dat de antiphlogistische geneeswijze, en vooral de aanwending van bloedzuigers (vergelijk: Over het nadeel door het aanzetten van

bloedzuigers aan zieke oogen te weeg gebragt, door Professor Benedict, medegedeeld door Dr. Logger in meergemeld Nederlandsch Lancet, en ook door von Ammon, Monatschrift, opgeteekend in Boerhaave, Tijdschrift voor Genees- en Heelkunde enz., 1. Jaargang, 12. Aflevering, blz. 379) geene gunstige of voordeelige resultaten konde opleveren, en ons veelal in deze behandeling schipbreuk deed lijden. Wij hebben, daarenboven, meestentijds na het applieeren van bloedzuigers, vermeerderde zwelling, pijn en spanning der oogleden zien ontstaan, daar ons meermalen oogzieken in dezen toestand onder behandeling werden toegezonden, waardoor wij dan ook minder in staat werden gesteld, om de aangedane oogen te kunnen openen, den ziektegraad er van te kunnen bepalen, en die middelen aan te wenden, geschikt, om de slijmetterafscheiding (purulenten uitvloed) te onderdrukken, zonder hetwelk de genezing voorzeker niet wel mogelijk is; en om dien purulenten vorm dezer soms zoo verwoestende Oogziekte te doen verminderen en tegen te gaan, hebben wij, met den besten uitslag bekroond, den lapis Infernalis in substantie (de cauterisatie) gebezigd.

Complicatiën dezer Ophthalmie.

Aangaande de zamengestelde en specifike oogontstekingen (Ophthalmiae speciales), die niet alleen door eene eigenaardige ziektestof voortgebragt, begunstigd en onderhouden worden, maar ook meestentijds uit eene bijzonder ziekelijke gesteldheid des ligchaams (diathesis morbosa, discrasia) ontstaan, en zeer dikwijls met deze heerschende Oogziekte in verband stonden, zullen wij die zamenstellingen alleen vermelden, welke wij het meest in ons Hospitaal konden waarnemen, en tevens onder de krijgslieden (in ons leger) voorkomen. Deze waren voornamelijk Scrophulosis en Syphilis.

Deze complicatiën moesten niet alleen plaatselijk, en door locale middelen, maar vooral door eene meer algemeene en gepaste inwendige geneeskundige behandeling bestreden worden, daar zij door eene eigenaardige ziektestof of oorzaak kunnen ontstaan, die reeds in het ligchaam aanwezig was; de kleur der roodheid, als onderscheidings-teeken bij deze zamengestelde Ophthalmiën, komt volgens eenige Oogartsen vooral in aanmerking. De scrophuleuse oogontsteking kenschetste zich door eene blaauwachtige of violetkleurige vleksgewijze in het bindvlies verbreide roodheid, door bundelsgewijs zamenlig-

gende vaten gevormd wordende, van welke soms eenigen den rand van het hoornvlies overschrijden, en zich zelfs tot aan het midden van dit vlies uitbreiden, waar zij dikwijls in zweertjes eindigen. Bij de syphilitische oogontsteking is de roodheid meer koperkleurig, vertoont zich vooral in den omtrek van den rand der cornea, in de vaatjes van de conjunctiva, in de sclerotica, en verwijden zich naar dezen rand, zonder dien echter in te gaan. (Jungken.) [J. C. Jüngken, die lehre von den Augenkrankheiten, Berlin 1832; en vergelijk het hoogteschatten Handboek voor de Oogheelkunde, door onzen verdienstelijken Landgenoot P. J. Blom; Tiel, 1837, Eerste Stuk.]

Deze zamengestelde oogontstekingen zijn meer voor wederinstortingen (recidiven) vatbaar, en het verloop er van gewoonlijk langdurig. (chronisch)

De Ophthalmia Scrophulosa (Scrophulosis oculi), met een habitus of constitutio scrophulosa verbonden, hadden wij veelmalen de gelegenheid in ons Hospitaal, vooral onder de jongere soldaten (lotelingen), te behandelen, en, daarentegen, de Ophthalmia syphilitica grootendeels bij de meer oudere militairen (rekruten, vrijwilligers en remplacanten) waar te nemen.

De zitplaats en de verschijnselen dezer Scrophuleuse Ophthalmie: — het ooglids-bindvlies, de

kliertjes van Meiboom, het hoornvlies en de oog-
rand, worden het meest door dezen algemeenen
ziektetoestand aangedaan. De meer kenmerkende
verschijnselen zijn: aanhoudende jeuking, prikke-
ling en pijn der oogleden, gepaard met zwelling
van de glandulae Meibomianae en ooggranden,
eigenaardige roodheid van de conjunctiva, aan-
merkelijke tranenvloed en lichtschuwheid; in den
beginne bestaat er slechts eene geringe vermeer-
derde slijm-afscheiding, verharding en vergroo-
ting der kliertjes; vervolgens wordt een gedeelte,
of de geheele cornea dof, ondoorschijnbaar, en
straalsgewijze uitgezette roode bloedvaten (vaat-
bundels) zigtbaar; puistjes, kleine zweertjes en
vlekken op het hoornvlies, zelfs verzwering
daarvan met eene meer etterachtige afscheiding
ontstaan later, en niet zeldzaam volgen andere
ontaardingen en het zien storende gebreken,
waardoor het gezigts-orgaan verloren gaat. Het
beloop is over het algemeen zeer langzaam en
duurt, door menigvuldige wederinstortingen en
soms bijkomende naziekten, niet alleen maan-
den, maar zelfs jaren lang, eer dat de genezing
of wel nog de vernietiging volgt, zoodat mee-
stentijds veel geduld in de behandeling vereischt
wordt.

De oorzaken zijn vooral de habitus vel consti-
tutio scrophulosa (Scrophulosis), vroeger voort-

gebragt en onderhouden door slecht, onverteerbaar voedsel, kommer en armoede, gebrek aan zindelijkheid, het verblijf in vochtige en ongezonde woningen; ook doet het klimaat en de landaard er veel toe.

De voorzegging dezer Ophthalmie hangt veelal af van den graad en den aard van den algemeenen ziekte-toestand (discrasie), en is overigens meestentijds niet gunstig, daar deze lijders zeer ligt weder instorten en chronische oogontstekingen bekomen; ook hangt zij veel af van eene goede, wel ingerigte algemeene en plaatselijke behandeling.

De Genees-Heelkundige Behandeling.

Er bestàan twee voorname aanwijzingen (indicationes) te vervullen bij de behandeling der Scrophuleuse oogontsteking; de eerste bestaat in de bestrijding der algemeene of wel constitutionele verschijnselen, daar het voorzeker hoogst ongepast zou zijn, een ziekte-toestand, van algemeene oorzaken afhangende, door plaatselijke middelen te genezen; — de tweede bestaat in de behandeling der meer locale verschijnselen, wanneer men den lijder eenigen tijd onder behandeling heeft.

Tot de eerste indicatie behooren die geneesmiddelen toegediend te worden, die het meer

predominerende van het watervaten- en klierstelsel kunnen wijzigen; waartoe, behalve een voedende eet- en leefregel, frissche en gezonde lucht en matige ligchaamsbeweging, het verblijf in eene gezonde en luchtige woning aangewezen zijn; in den beginne kunnen, in sommige gevallen, ook ontstekingwerende geneesmiddelen (antiphlogistica) te pas komen; daarenboven zijn onderscheiden middelen onder den naam van zoogenaamde anti-scrophulosa aangewezen en voorgeslagen: Mercurialia et Antimonialia, de pilulae vel pulveres Plummer. (Most, Sichel, Schindler); bereidingen van het Jodium: de Hydriodas potassae. (Lugol, Furnari etc.); IJzerbereidingen: de sub-carbonas ferri enz.; Purgantia et Drastica. (Ware, Scarpa); Bittere middelen: de Radix Calom. aromat., gentian. Hb. Absinth. De Eikelkoffij. — Narcotica. Aqua Lauroceras., de Belladonna, het extract cecutae. (Stoeber, Dupuytren, Dr. Kopp, te Hanau, en Dr. Otto, te Koppenhagen) de Murias Barytae en vooral ook de oleum Jecoris Aselli (levertraan), welke wij in vele gevallen, en met goed gevolg, hebben toegediend; voorts dierlijk voedsel, goede bouillon, een matig gebruik van gebraden rundvleesch, ook goed bier en roode wijn.

Tot de tweede indicatie behoort de plaatselijke behandeling, door uitwendige middelen, en ook

deze zijn groot in getal; in eenige gevallen worden algemeene en plaatselijke bloedontlastingen aangeraden; wij hebben echter er zeldzaam gebruik van gemaakt; daarentegen, meer adstringentia: zamentrekkende Collyria ex sulphat. Zinci, aluminae, cupri, Nitrat. argent. fus, ook in substantie aangewend, de ungt. Mercur. praecip. rubr. et alb. — de ungt. cum lapid. Infern. van Guthrie, de solutio vini opii arom. in aq. destill. of alleen voor de meer chronische aandoeningen van de Cornea (keratitis), het toucheren of ligt cauteriseren met den lapis Infern., hetzij in substantie of in eene solutie, de oleum jecor. Aselli (Carron du Villards), eene oplossing van de creosoot, welk geneesmiddel wij in den volgenden vorm bezigen:

Rp. Creosot. dr. i.
ol. amygd. dulc. dr. IV.
M. f. exacte.

(van Onsenoort) door middel van een penseel aangebragt; deze allen hebben ons, meermalen, bij reeds verouderde vlekken, verduisteringen en verdikkingen van het weefsel der Cornea, zeer goede diensten bewezen. In vele gevallen doet ook de verandering van luchtgestel eene hoogst gunstige uitwerking ter genezing van reeds verouderde Scrophuleuse oogontstekingen.

18de *Waarneming.*

T. Kolenbrander, kanonnier bij de 5. Komp. van het Bat. Vrijwillige Artilleristen, oud 22 jaren, van een Sanguinisch-lymphatisch temperament, tenger ligchaamsgestel, Scrophuleusen habitus, had herhaalde malen aan Scrophuleuse oogontstekingen en klieropzettingen geleden, werd den 16. September 1838, na reeds eenige dagen weder aan gemelde oogontsteking gelaboreerd te hebben, uit de Artillerie-kazerne alhier naar ons Hospitaal opgezonden. Wij konden eene belangrijke corneitis vel keratitis profunda amborum oculorum waarnemen, tranenvloed en lichtschuwheid, alsmede allerhevigst stekende pijnen; de conjunctiva blaauwachtig rood en vele vaatbundels zigtbaar; op de Cornea onderscheiden puistjes en zweertjes; er had tevens eene aanmerkelijke slijm-afscheiding plaats, de oogleden waren gezwollen en de randen er van rood opgezet. — Het kwaadsappig gestel des lijders en den plaatselijken toestand der cornea in aanmerking nemende, moesten wij de voorzegging ongunstig maken.

Onderscheiden geneesmiddelen uit de klasse der antiscrophulosa werden beproefd, daar wij verkoelende en ontstekingwerende, namelijk algemeene en plaatselijke bloedontlastingen, in dezen

reeds chronischen toestand, als ongeschikt beschouwden, de pulveres alter. Plummeri (Calom. et Sulph. aur. antimon. aā. part. aeq.) de Hydriodas potass., de Murias barytae, ook drastica (de Calomel c. pulv. rad. rhei, vel jalapp.) werden, bij afwisseling, en gepaard met eene niet te strenge, maar ligt voedende diëet toegediend; uitwendig, behalven derivantia, vesicantia in den nek, op de armen, achter de ooren, boven de wenkbraauwen, prikkelende warme voet- en beenbaden met mostaardmeel, of acida mineralia bedeeld; plaatselijk eerst oogwaters met aq. lauro-cerasi, tinct. opii, subboras sodae, het collyrium van Conradi, de roode- en witte kwikzalf enz.; — de puistjes en zweertjes op de corneae hebben wij vervolgens met het Nitras argenti in substantie ligt getoucheerd, in navolging van latere Ophthalmologen (Sanson, Velpeau, Carron de Villards, Caffe etc.), waardoor de verzwering en de vernietiging van dit weefsel werd voorgekomen en de likteekening tot stand gebragt; de ligte en oppervlakkige verduistering van een gedeelte der hoornvliezen zijn aanmerkelijk verminderd door het in- en uitwendig gebruik van den oleum jecoris Aselli (levertraan), dien wij in dergelijke gevallen met het beste gevolg hebben aangewend; — deze lijder was in het laatst der maand Januarij 1839 reconvalescent,

werd in eene andere zaal overgeplaatst, en hem eene meer voedende en versterkende diëet voorgeschreven, met beweging in de vrije lucht; hij verliet den 20. Februarij hersteld het Hospitaal, alle voorwerpen, op eenen zekeren afstand, goed kunnende onderscheiden.

19de *Waarneming.*

D. H. Douma, flankeur bij de 2. Komp. van het 3. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, van een nerveus-lymphatisch temperament, tengere, zwakke constitutie, Scrophuleusen habitus, reeds meermalen aan ligte catarrhale oogontstekingen geleden hebbende, werd den 26. September, 1838, gekantonneerd te Groot-Zundert, door eene hevige keratitis oculi dextri aangedaan, den 30. September naar ons Hospitaal opgezonden; — behalve de gewone kenmerkende verschijnselen van de ontsteking van het hoornvlies, waren reeds twee zweren op de Cornea, ter zijde van den oogappel, waar te nemen. Wij beschouwden deze keratitis niet meer in stadio acuto, maar reeds chronisch, waarom wij zoodra mogelijk oppervlakkige en herhaalde cauteriseringen met den lapis Infern. in substantie hebben aangewend, gepaard met revulsiva, zoowel op de darmbuis door calomel met pulv. rad. rhei, als vesicatoria in den nek, warme prikkelende voetbaden, en een gepasten

eet- en leefregel, waarna zich deze zweren niet verder uitbreiden, en zelfs de likteekening weldra volgde; de overgebleven oppervlakkige verdikking en verduistering der Cornea zijn vervolgens door eene solutie van de laud. liquid. Sydenh. in aq. destill. aā. partes aequales, en door middel van een teekenpenseel aangebragt, opgelost, zoodat hij den 25. November 1839, geheel hersteld, zonder naziekten of ontaardingen, het Hospitaal heeft verlaten.

20ste *Waarneming.*

M. Meijaart, van het korps Rijdende Artillerie, oud 24 jaren, van een lymphatisch bloedrijk temperament, goed gevoed, middelmatige ligchaams-lengte, evenwel min of meer irritabelen Scrophuleusen habitus, had in zijne vroege jeugd aan klier-opzettingen en verhardingen geleden, en ook reeds herhaalde keeren Oogziekte gehad; hij werd den 20. Junij, 1838, naar ons Hospitaal opgezonden, na al 4 maanden aan oogontsteking lijdende en in Tilburg behandeld te zijn geweest. Wij diagnosticeerden eene keratitis profunda scrophulosa op het regteroog; (Velpeau verdeelt de keratitis in acuta en chronica, generalis et partialis, even zoo als Wardrop in externa, interstitialis et interna vel profunda; welke ver-

deeling wij zeer aannemelijk vinden, daar zij op de weefsel-leer van het hoornvlies gegrond is); — de pijnen, tranenvloed en lichtschuwheid waren allerhevigst, en het gezigtsvermogen bijna geheel vernietigd; de conjunctiva zeer gezwollen, blaauwachtig rood opgespoten, vele vaatbundels zigtbaar. Eene aderlating op den voet werd verrigt (hetwelk wij in dergelijke gevallen, vooral bij hevige pijnen en congestiven toestand, met succès hebben aangewend); laxantia antiphlogistica, en koude fomentatiën op het aangedane oog, gepaard met een streng diëet, en het verblijf in een koel en donker vertrek, de Calomel cum extr. hyosc. nigr. (2 gr. = gr. β pro dosi), het ungt. mercur. cum extr. belladon, boven den wenkbraauwboog 2 à 3 malen daags laten inwrijven, teneinde uitstorting van lympha in de platen of lagen van het hoornvlies voor te komen; een vesicatorium in den nek, en warme prikkelende voetbaden, na welke behandeling wij ons konden verheugen door aanvankelijke beterschap, daar langzamerhand alle belangrijke gemelde verschijnselen, pijnen, tranenvloed en lichtschuwheid, verminderden; de Cornea bleef echter nog gedeeltelijk mat en ondoorschijnend; inwendig werd de pulv. rad. polygal. seneg. cum. sap. medic. (von Ammon, Cunier) toegediend, en

uitwendig de Cornea bestreken met de vin. opii aromat., zonder het gewenscht gevolg, waarna wij eene oplossing van het creosot. (van Onsenoort), door middel van een teekenpenseel, 2 à 3 malen daags appliceerden. Nu en dan werd een drasticum ex Calomel gr. vi c. pulv. rad. jalapp. i Scrup. toegediend, hierdoor volgde aanmerkelijke beterschap, zoodat hij binnen 14 dagen alle voorwerpen op zekeren afstand goed kon onderscheiden, en na een meer voedend diëet te hebben gebruikt, verlict hij, den 30. November 1838, geheel hersteld het Hospitaal.

21ste *Waarneming.*

H. M. Schippers, oud 20 jaren, fuselier bij de 4. Komp. van het 2. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, van een lymphatisch temperament, een zwakkelijk en geheel Scrophuleus ligchaamsgestel, van zijne vroegere jeugd af aan Scrophuleuse klieropzettingen, verhardingen en chronische huidziekten geleden hebbende, was, na zijne in dienst treding reeds twee malen in de Hospitalen voor borstziekten en eenmaal voor blepharophthalmia scrophulosa behandeld geworden; deze fuselier werd op marsch van Rozendaal naar Breda door eene oogontsteking aangedaan, en den 20. Februarij 1839 in ons Hospitaal in den volgenden staat opgeno-

men: de subjective en objective kenteekenen van Ophthalmia Scrophulosa zijn genoegzaam waar te nemen, daarenboven bestaat er tevens eene reeds chronische ontsteking van den traanheuvel (Encanthitis) en van den traanzak (Dacryo-cystitis) aan beide oogen, gepaard met hevige traanafvloeijing, lichtschuwheid en stekende pijnen en algemeene verschijnselen van Scrophulosis. De Antiphlogistische geneeswijze kon, in dit geval, mijns inziens, den ziekelijken en reeds verzwakten toestand van dezen lijder in aanmerking nemende, niet te pas komen; alleen zijn bij herhaling eenige bloedzuigers in den omtrek van den traanheuvel en traanzak, en met veel nut, geappliceerd, waarna de ontstekings-verschijnselen veel verminderden; toen werd het Collyrium Conradiï toegediend. Inwendig de pilulae Plummeri — Murias barytae. extract. cecutae. met een voedend en versterkend diëet, dierlijk voedsel — geene melkspijzen, goed bier en wijn. Deze geneesmiddelen betoonden zich niet bijzonder werkzaam; de hevige ontstekingstoevallen waren wel geweken, maar, daarentegen, zwelling en verharding van den traanzak overgebleven; langs den rand der beide hoornvliezen waren verscheiden puistjes en zweertjes en eene vermeerderde slijmafscheiding zigtbaar; deze werden ligtelijk met eene fijne punt lapis Infernalis getoucheerd; de vermelde verhar-

ding met ungt. Neapol. cum. L. L. Sydenhami, (dr. iv. dr. β.) 3 malen daags, ingewreven; inwendig de oleum. jecoris Aselli. De lapis Infernalis is viermalen aangewend, en met het gewenschte gevolg; de puistjes en zweertjes op de Cornea werden vernietigd, de verharding en opzetting van de traanzakken en de traanheuvels geheel opgelost; eene groote hoeveelheid levertraan werd gebruikt, en bij voortduring eene voedende diëet, daar de spijsverteeringsorganen normaal zijn gebleven; waarna de lijder, meerdere krachten herkregen hebbende, en zijne oogziekte geheel hersteld zijnde, den 16. Mei, 1839, na eene langdurige behandeling, naar zijn korps terugkeerde.

22ste *Waarneming.*

Hendrik van Dam, fuselier bij de 1. Komp. van het 2. Bat. der 5. Afdeeling Infanterie, oud 20 jaren, van een lymphatisch temperament, teder en zwak gestel, middelmatige lengte, scrophuleusen habitus, meermalen aan ligte oogontstekingen (Conjunctivitis) geleden hebbende, waarvan hij echter weder spoedig herstelde, werd den 30. April, 1830, na een paar dagen in de kazerne aan Opthalmie te hebben gelaboreerd, naar ons Hospitaal opgezonden. Bij zijne inkomst konden

wij dadelijk eene Conjunctivitis en keratitis Scrophulosa waarnemen; inwendig werden eerstelijk purgantia et drastica, vervolgens antiscrophulosa, extractum cecut., murias barytae, jodium, en vooral de oleum jecoris aselli, gepaard met een voedenden eetregel, dierlijk voedsel, rundvleesch, goede bouillon, bier enz. toegediend; uitwenig werd in den beginne ons gewoon oogwater (Collyr. simplex ex acet. plumb. liq. dr. β. Aq. pluvial. unc. vij. L. L. Sydenh. Scr. i.) gebezigd, een Vesicator. in den nek, afleidende warme voetbaden, de ungt. opthalmic. rubrum cum opio, waardoor dan ook de sterke traanvloeijing, lichtschuwheid en vermeerderde afscheiding der klieren van Meiboom allengs verminderde; op den rand der cornea waren echter nog kleine puistjes en zweertjes overgebleven: deze werden bij herhaling met eene Solutio nitrat. argenti, door middel van een teekenpenseel, zeer ligtelijk bestreken, waarna wij ons binnen weinige dagen over zijne toenemende beterschap konden verheugen; de lijder had bij voortduring de levertraan doorgebruikt, en dagelijks de buitenlucht genoten, zoodat hij, zonder eenige verduistering aan de corneae, maar geheel hersteld, den 21. Junij, 1839 het Hospitaal heeft verlaten.

De Venerische ziekten, die het oog kunnen aandoen, zijn drieërlei, en vormen dan ook meerendeels drie afzonderlijke aandoeningen: 1°. Iritis Syphilitica, 2°. Ophthalmia gonorrhoica, en 3°. Ulcera Syphilitica palpebrarum (Syphilides.) [Deze waarnemingen hebben wij reeds in het Nederlandsch Lancet, belangrijk Tijdschrift enz. medegedeeld, 1. Jaargang, blz. 160 en volg.]

1°. Vele Schrijvers geven de benaming van Ophthalmia venerea ook aan de iritis syphilitica, hetgeen, mijns inziens, evenwel een groot verschil oplevert, vooral als men het lijden alleen of hoofdzakelijk aan den iris waarneemt.

In Frankrijk was deze hoogst belangrijke Oogziekte lang onbekend en niet beschreven, terwijl de Duitsche en Engelsche Oogheelkundigen haar vroeger gekend, waargenomen en beschreven hebben.

Eenige Schrijvers hebben de specifike werking van het venusgif op de oogziekten ontkend; dan deze hebben ook waarschijnlijk de verschijnselen der syphilitische iritis niet goed gadegeslagen en waargenomen; want, volgens de nieuwere Ophthalmologen (Lawrence, Mackenzie, Sichel, Stoeber, Carron du Villards enz.), is het juist deze aandoening van het oog, die het meest deze onderscheiding verdient, en de meest beslissende teekenen der venerische besmetting aan de

hand geeft; deze teekenen nu worden nog zekerder, daar niets zeldzamer is, dan eene syphilitische iritis waar te nemen, zonder algemeene aandoening; want het is bijna altijd ten gevolge eener constitutionele besmetting, dat deze ziektetoestand van het regenboogvlies zich voordoet.

Sichel beschouwt de iritis syphilitica voor het grootste gedeelte parenchymatosa, als eene meer chronische ontsteking van de zelfstandigheid en het weefsel van den regenboog, en noemt haar eene inflammatio venerea van de iris; zij kan zoowel de voorste als de achterste oppervlakte van ditvlies aandoen.

De iritis syphilitica is primitief of secundair, en heeft een acuut of chronisch verloop, die zich dan ook door duur en hevigheid onderscheiden. De eerste soort is dadelijk te erkennen; de tweede, daarentegen, langzamer gevormd wordende, is niet zoo spoedig zigtbaar, en veelal door ontstekingachtige rhumatische of catarrhale verschijnselen vooraf gegaan. Het gebeurt ook meermalen, bij voorwerpen, die vroeger syphilitisch waren, of nog blijkbare kenteekenen van syphilis bij zich dragen, plotselijk eene syphilitische iritis te zien ontstaan; ook soms, dat de venerische besmetting te spoedig door eene palliative geneeswijze scheen verholpen te zijn, waarna deze dan weder te voorschijn kwam. Ik heb de

iritis syphil. twee malen bij voorwerpen kunnen waarnemen, die een onvoorzigtig gebruik van kwikbereidingen, vooral van de Murias Deutoxyd. Hydrarg. (de Mercur. sublim. corros.), b. v. in de Dzondische kuur gemaakt hadden, (hoewel nieuwere Ophthalmologen zulks ontkennen, op grond, dat deze kwikbereiding in gemelde ziekte vooral moet toegediend worden, en de beste resultaten oplevert). Het is daarenboven zeer algemeen, deze iritis bij dusdanige voorwerpen te zien ontstaan, die sedert lang aan eene min of meer belangrijke venerische ziekte (infectie) lijdende waren, welke ziekte, het zij palliatief, of niet lang genoeg behandeld was, en die dus eene meer algemeene anti-syphilitische geneeswijze ondergaan hadden.

Verschijnselen.

De syphilitische iritis openbaart zich gewoonlijk na de algemeene verschijnselen van andere, vooral catarrhale of rhumatische oogontstekingen, of wel volgt op deze; zij begint met een meestal periodischen tranenvloed en lichtschuwheid, het gevoel van volheid in den oogbal, en eene hevige borende en stekende pijn in het oog, die tegen den avond, 6, 7, 8 ure, aanvangt, tot in den nacht in hevigheid toenemende, en des

morgens weder nalaat; langzamerhand wordt er roodheid in de sclerotica en ook in de conjunctiva waargenomen; er ontwikkelt zich een vaatkrans, in den vorm van een rooden ring rondom de Cornea (welke ziektetoestand soms nog na de genezing van deze iritis lang nablijven, en door bijkomende omstandigheden ligtelijk opgewekt worden kan, zonder dat evenwel het zintuig des gezigts hierdoor verhinderd wordt); — het hoornvlies wordt soms dof en duister, hoewel dit ook helder kan blijven; de kleur van den regenboog verandert, en wij konden meermalen met het bloote oog eene eigenaardige roode inspuiting der beide aderlijke bogen bespeuren, die hun bloed van den dubbelen slagaderlijken cirkel ontvangen, en het eigenaardig weefsel (parenchyma) van de iris zamenstellen; de oogappel is meestal verkleind, vernaauwd, ingetrokken, hoekig en onderscheiden gedaante aannemende naar alle zijden, en soms geheel misvormd en omringd door een krans of ring van plastische lympha, hetwelk men, volgens eenige Schrijvers, als de meest zekere karakteristieke kenteekenen dezer aandoening kan houden. Indien deze reeds meer vorderingen heeft gemaakt, is het gezigt duister en beneveld; dan verergeren de nacht-pijnen (dolores osteo-copi), vooral boven den wenkbraauwboog en de voorhoofd-

streek, gepaard met koortsverheffing; de tranenvloed en de lichtschuwheid worden hevig, de vaten der conjunctiva zetten zich sterk uit; in den regenboog vormen zich min of meer grootere puistjes, gezwelletjes, uitzettingen van eene gele, grijze of roodbruinachtige kleur, die ook wel de gedaante hebben van zoogenaamde Hanekammen (Condylomata: Beer; Crystagalli: Muller; Chouxfleurs: Carron du Villards; Cauli-flower: Mackenzie) genoemd, die gepaard gaan of gevolgd worden door uitzweting eener plastische of gestremde wei (exsudatiolymph.ª plastic. coagulabilis); de lijders klagen bij de hevigste pijnen over eene soort van dikke mist (beneveling) voor de oogen, en zeer dikwijls kunnen op deze wijze verschillende ontaardingen (desorganisationes) ontstaan, zoo als aanhechting van de iris met de capsula lentis, eene uitstorting van wei of etter in het weefsel-zelf van den regenboog, of in de voorste of achterste oogkamer, waardoor het zintuig des gezigts verloren gaat, en het oog soms geheel uitteert, het doorschijnende hoornvlies verweekt wordt, en er diepe verzweringen met eelt- en spekachtige randen in voortgebragt worden.

Volgens waarnemingen van Sichel, en ook van mij, is de complicatie van de syphilitische iritis met verschijnselen van congestie van het netvlies (retina) of wezenlijke ontsteking daarvan (reti-

nitis), meermalen waargenomen, en in dezen ziektetoestand zouden de lijders de voorwerpen in het vertrek, hetwelk zij bewonen, beter onderseheiden dan wel in de open lueht, en daar veel gevoeliger zijn voor de inwerking van het lieht (photophobia). Eenige lijders zagen vlammen of vliegen van versehillende kleur voor de oogen, wanneer zij zieh uit eene meer verliehte plaats naar eene donkere begaven. Deze eomplieatie viel voor bij den Kurassier J. T. La Fleur, en den Fuselier J. H. Jewema, aan Irido-retinitis syphilitiea lijdende. (Zie de waarnemingen.)

Oorzaken.

De oorzaken van de syphilitisehe iritis zijn over het algemeen dezelfde, als van de inwendige ontsteking van den regenboog (iritis idiopathiea-parenchymatosa.)

Als voorbesehikkende oorzaak moet vooral de individuele syphilitisehe gesteldheid (diathesis syphilitiea) in aanmerking komen, die bij den een of anderen opwekkenden invloed tot een eigenaardigen ontstekings-toestand in het weefsel van den regenboog overgaat; deze ziekelijke aandoening ontstaat meestal ten gevolge van uleera syphilitiea in de keel, of van venerisch uitslag (syphilides, eczema. rubrum.)

De gelegenheidgevende oorzaken: zijn vermoeijingen of inspanningen van het oog, ontsteking, en onvoorzigtig teruggedreven huiduitslag, plotselijke weêrsveranderingen, en catarrhale invloeden gedurende eene antisyphilitische behandeling, het verblijf in vochtige, koude lokalen of woningen, uitwendige beleedigingen als anderszins.

De Voorzegging.

Eenige Schrijvers schijnen van gevoelen te zijn, dat de syphilitische iritis van al de ontstekingen van den regenboog de minst gevaarlijke zou zijn; ik geloof nogtans, dat zij over het algemeen ongunstig is, en als zoodanig gewijzigd naar het meer acuut of chronisch beloop der ziekte, naar de complicatiën enz.; vooral komt hier in aanmerking, of er tijdig genoeg hulp wordt ingeroepen, de constitutie der lijders, het karakter der ontaardingen, en of de regenboog niet reeds door verzweringen, exsudatiën enz., gedeeltelijk vernietigd is geworden. Wanneer er reeds exsudatiën in den oogappel gevormd zijn, dan is het hoogst zeldzaam, dat het gezigt weder geheel hersteld worden kan.

Genees-Heelkundige Behandeling.

Alhoewel de syphilitische iritis gewoonlijk niet met hevige ontstekings-verschijnselen gepaard

gaat, zoo is toch in den beginne, of wel in den acuten staat, eene meer antiphlogistische behandeling noodig, gewijzigd naar de constitutie, en in verband met de hevigheid der ziekte en de complicatiën in het werk te stellen, eer men tot het toedienen der kwikbereidingen overgaat; de afleidende, zoo wel algemeene als plaatselijke, bloedontlastingen komen in aanmerking, vooral bij die hevige plaatselijke pijnen en congestie naar de hersenen. Ik laat de aderlatingen bijzonder aan de voeten verrigten, vervolgens bloedige koppen in den nek, tusschen de schouderbladen, achter de ooren, onder de protuberantia occipital., somtijds bloedzuigers aan de zijden van den hals, aan het onderste gedeelte der wangen, achter de ooren, doch nimmer in de nabijheid van het oog, als het aangedane en ontstoken deel, plaatsen, uithoofde hierdoor meestal eene roodachtige en pijnlijke zwelling, en zelfs ook kwaadaardige zweren aan deze deelen kunnen ontstaan.

De lijders worden, zoo als reeds is vermeld, en gelijk in ons Hospitaal 't geval is, in luchtige, koele, donkere vertrekken verpleegd en behandeld; de eetregel (diëet) wordt vooral naar den aard en de hevigheid der ziekte ingerigt. Zoodra de ontstekings-toestand heeft opgehouden, moet men terstond overgaan, om de kwikbereidingen (Mercurialia) onder verschillende vormen toe te dienen,

eenigzins gewijzigd naar den staat der spijsverterings-ingewanden enz.

Het zijn vooral de Engelsche Geneesheeren (Mackenzie, Lawrence) die de Murias protoxydi hydrargyri (mercurius dulcis, sive Calomel), en wel in groote giften, tot dat de salivatie intreedt, aanraden en voorschrijven; de Calomel heeft mij nogtans in de Iritis Syphilitica geene goede resultaten opgeleverd, daar ik in tegendeel de beste gevolgen op den duur heb ondervonden van de mercur. sublim. corros., in verbinding met opium, en wel in de volgende verhouding, in kleinere giften dan de Duitsche Ophthalmologen (Beer, Jüngken, Weller) opgeven:

R. Muriat. deutoxyd. hydrarg. gr. ij.
Opii depurat gr. vi.
Mic. panis. q. s.
ut fiant. pilul. N°. 48.
Consperg. pulv. lycopod.

D. S. Des morgens en des avonds 3 pillen, na vier dagen gebruik telkens met eene pil opklimmen tot 6 pillen toe. Bij de toediening van het kwik, en in het bijzonder van de sublimaat, komt vooral de meeste voorzigtigheid te pas, daar het op verschillende voorwerpen verschillend werken kan (zoo als de buitengewone vatbaarheid voor het kwik (Idiosyncrasia) bij sommige voorwerpen blijkt), te meer daar de werking van

dit geneesmiddel op het dierlijk ligchaam zeer sterk is; het watervaatstelsel en het zenuwstelsel kunnen in een hevigen graad door de Mercurialia aangedaan worden, zoodanig, dat er zelfs eene algemeenc koortsachtige toestand wordt voortgebragt; de afscheidingen worden aanmerkelijk vermeerderd, in het bijzonder die door de speekselklieren, de huid en de nieren. Ofschoon het kwik steeds een onmiskenbaar en heilzaam geneesmiddel is, moet men toch vooral zorg dragen, dat de organen, door de eigenaardige en veelal zoo hevige inwerking er van niet te veel aangedaan of vernictigd worden. Bij zwakke teedere lymphatische gestellen, die daarenboven ziekelijke aandoeningen van de maag en het darmkanaal, of een ligt prikkelbaren staat dezer ingewanden hebben, moet men de meeste voorzorg in acht nemen, vooral gedurende het gebruik van de merc. sublim. corros.

Men behoort niet te min op den voorgrond te stellen, dat, indien geene krachtdadige, zoowel in- als uitwendige behandeling wordt aangewend, om de exsudatiën van plastische wei- of schijnvliezen (exsudationes pseudo-membr.) voor te komen, of de absorbtie van de recds bestaande te bevorderen, er alsdan welligt tegennatuurlijke vasthechtingen, misvormingen van den oogappel, in eenige gevallen soms de vernaauwing en toeslui-

ting van dien er uit ontstaan kunnen, en alzoo dikwijls het geheel of gedeeltelijk verlies van het gezigt na zich slepen.

De plaatselijke inwrijvingen van het ungt. Hydrargyrum, met narcotica vereenigd, vooral het Extract. belladonn., hyoscyam., en opium komen bijzonder te pas; daar ik overigens met eenige Duitsche Ophthalmologen van gevoelen ben, plaatselijk geene middelen op het aangedane oogzelf aan te wenden; een ontstekingwerend streng diëet, gepaard met rust en verkoelende slijmachtige dranken, en geene te koude dampkringslucht, zijn hier tevens noodzakelijk. Indien deze ziekte-toestand reeds in het Stadium chronicum gevorderd is, zoo als veelal plaats heeft bij meer verouderde venerische aandoeningen, dan moeten afleidende middelen (revulsiva) op andere uitwendige deelen geappliceerd worden, door spaansche-vliegpleisters in den nek, fontanellen op de armen, het ungt. Authenrit. achter de ooren, aan de slapen, warme voetbaden, met sem. sinapi of acida mineralia bedeeld enz.; terwijl ik in deze gevallen, na het gebruik der kwikbereidingen, (vooral van de sublimaat), en na den afloop dezer behandeling, de lijders eenige dagen de kamer doe houden, en een afkooksel uit Spec. lignor., of alleen een Decoct. rad. Sarsaparill. laat drinken, alsmede hen langzamerhand aan de inwerking

der lichtstralen en van de buitenlucht doe gewennen. Het zal noodig zijn, te vermelden, dat bij dezen ziekte-toestand, evenmin als bij andere Ophthalmiae internae, de lapis Infern., noch in substantie, noch in solutie werd aangewend; wanneer de syphilitische iritis was genezen, en er granulatiën op de conjunctiva waren nagebleven, alsdan werd hij bij herhaling geappliceerd en de cauterisatie verrigt.

23ste *Waarneming.*

J. Hesseling, kanonnier bij het Bat. Vrijwillige Artilleristen, oud 23 jaren, geboren te Aarlanderveen, Provincie Gelderland, van een lymphatisch-sanguinisch temperament, met blaauwe oogen en blonde haren, een mager en schraal ligchaamsgestel, had sedert een geruimen tijd aan eene Gonorrhoea, ulcera venerea om de glans penis, ulcera in de keel en een algemeen exanthema syphilit. (Syphilides: Alibert, Raijer) geleden, waarvoor verschillende geneeskuren gedaan waren. Den 31. Mei, 1837 in het Militair Hospitaal te Breda weder onder geneeskundige behandeling zijnde, kreeg hij plotselijk Iritis Syphilitica oculi sinistri, met hevige plaatselijke pijnen en congestie naar het hoofd; — 2 bloedige koppen (cucurb. scarificatae) werden in den nek

geappliceerd, en warme afleidende voetbaden, met mostaardmeel bedeeld; inwendig een pulv. rad. jalapp. 1 scrup. pro dosi. — Daar de algemeene toevallen heviger werden, schreef ik, zoodra mogelijk, de reeds opgegeven pilul. mercur. (ex merc. sublim. corros. cum opio) voor, uitwendig de inwrijvingen met het ungt. hydrarg. dr. ij. extract. belladonn. gr. xv., eenige malen daags boven den wenkbraauwboog in te smeren, gepaard met rust en een streng diëet, welke behandeling het beste gevolg opleverde, daar deze ziekelijke aandoening van het oog, alsmede de andere toevallen van zijne Syphilis secundaria herstelden, nadat hij 3 doses van deze pilul. mercur. en vervolgens 14 dagen een decoct. rad. sarsapar. gebruikt had, zoodat hij den 30. Augustus, 1837 het Hospitaal verliet, geheel hersteld, en in staat, om zijne dienst weder te kunnen waarnemen.

24ste *Waarneming.*

M. J. van Offenbeek, oud 24 jaren, kurassier bij de Afdeeling N°. 9, geboren te Stedel, Provincie Gelderland, van een bloedrijk temperament en een sterk, nog gezond ligchaamsgestel. Alhoewel reeds veel aan Venus en Bacchus ten offer gebragt, was zijne constitutie daardoor

nog niet veel ondermijnd geworden. Hij was gedurende bijna 2 maanden alhier in het Hospitaal, aan eene urethritis, twee uitgebreide ulcera venerea op de inwendige vlakte van het praeputium lijdende, onder behandeling verbleven en bijna hersteld, toen hij onverwachts een pijnlijken ontstekings-toestand aan de conjunctiva van het linkeroog ontwaarde (den 15. Mei, 1837); bij naauwkeurig onderzoek, kon ik weldra bespeuren, dat er reeds Iritis Syphilitica bestond, en tevens exanthema syphilit.; de ontstekingsverschijnselen niet heviger zijnde, werd hij op een streng diëet gesteld en pulv. ex Calomel. gr. vi, et pulv. rad. jalapp. scrup. i. pro dosi voorgeschreven, alsmede tegen den avond een warm beenbad, met veel mostaardmeel bedeeld. Zijn ziekte-toestand bleef dezelfde; de pijnen boven den wenkbraauwboog (dolores osteocopi) werden sterker, zoodat wij hem de vermelde pilul. mercur. (ex merc. sublim. corros. cum opio) toedienden, en, te gelijkertijd, het ungt. mercur. cum extr. hyoscyam. voorschreven, om 3 malen daags boven het oog mede in te wrijven. Deze lijder heeft slechts 2 dosis van deze pillen, en een half once ungt. mercur. cum extr. hyoscyam. twee scrupel gebruikt, met dat goed gevolg, dat hij, na eene behandeling van 42 dagen, het Hospitaal geheel hersteld kon verlaten, in staat, om

zijne dienst wederom naar behooren te kunnen verrigten.

25ste *Waarneming.*

J. H. Jewema, fuselier bij de 8. Afdeeling Infanterie, oud 21 jaren, van een zenuwachtig lymphatisch temperament en een zwak en tenger ligchaamsgestel, blaauwe oogen, witte, bleeke huid, blonde haren en van een scrophuleusen habitus, meermalen aan onderscheiden ziekten geleden hebbende, en nu in de maand Junij 1837, in het Hospitaal voor een reeds verouderden en hardnekkig syphilitischen uitslag (Syphilides), over het geheele ligchaam verspreid, onder behandeling gekomen, ten gevolge van vroegere primitive ulcera venerea aan de geslachtsdeelen, welke hij in den beginne verzwegen had; — daar hem reeds de pulv. plummer. et lignora waren toegediend, zonder dat deze venerische huiduitslag verminderde, zoo klaagde hij den 16. Junij 1837 over stekende pijnen in de beide oogen, waarschijnlijk ten gevolge van blootstelling aan koude en togt. Naar een der oogziekenzalen overgebragt zijnde, waren de volgende verschijnselen waar te nemen: (behalve de reeds vermelde venerische huidziekte), hevige diepe drukkende pijnen in de beide oogballen, gepaard met aan-

merkelijken tranenvloed en lichtschuwheid, tevens pijnen in de voorhoofds- en slaapstreken, vonkeling van vlammen en lichtstralen en soms van vliegen (volgens 's lijders uitdrukking); de oogappels waren klein, ingetrokken, hoekig, misvormd en onbeweeglijk voor de inwerking van het licht; in den donker, daarentegen, kon hij eenige groote voorwerpen onderscheiden; rondom de cornea was een donkerroode vaatkrans aanwezig; ook konden wij reeds beginnende exsudatiën, uit hanekammetjes van eene eigenaardig rood-bruinachtige kleur, in het regenboogvlies bestaande, bij een naauwkeuriger onderzoek, onderscheiden; deze vermelde ziekte-verschijnselen deden ons genoegzaam den meer zaamgestelden ziektetoestand der regenbogen (Irido retinitis syphilitica) kennen.

De voorzegging was, mijns inziens, ongunstig, uithoofde van de complicatie der ziekte, en er bestond tevens tegenaanwijzing tot het doen van algemeene bloedontlastingen, wegens het verzwakt gestel van dezen lijder; ik beschouwde evenwel afleidende plaatselijke bloedontlastingen in dit geval aangewezen, vooral uithoofde van den acuten staat der ziekte: 2 bloedige koppen werden in den nek geappliceerd, den volgenden dag 10 bloedzuigers achter de ooren aangelegd, en hebben wij gerevulseerd door warme voetba-

den met mostaardmeel op de onderste ledematen, en tevens door verkoelende laxantia op de darmbuis, gepaard met rust, onthouding van licht en een streng diëet, waarna dan ook de ontstekingstoevallen wat verminderden; maar de dolores osteocopi en de aandoening van de iris bleven dezelfde, waarom wij weldra onze toevlugt namen tot de mercurialia; de merc. sublim. corros. cum opio, in den meergemelden pillenvorm, werden opklimmenderwijze gebruikt, tevens de mercuriaal-inwrijvingen van het ungt. hydrargyr. unc. sem. extr. bellad. dr. sem. boven de wenkbraauwbogen; en konden wij ons na eenige weken, met gemelde middelen voortgaande, verheugen in de aanvankelijk toenemende beterschap, zoodanig, dat na 4 dosis van deze pillen, aldus zamengesteld: Merc. subl. corr. gr. viii, pulv. g. opii gr. xxiv, en 2 dosis ungt. mercur. c. extr. bellad. gebruikt waren, de pupillen niet alleen hun natuurlijken vorm hadden terug bekomen, maar ook tevens alle afwijkingen verdwenen waren, en hij alle voorwerpen, zelfs op een verren afstand, zeer goed kon onderscheiden. Wij hebben dezen lijder nog 3 weken een dec. rad. sarsapar. et bard. toegediend, waarna dan ook de reeds verouderde venerische huidziekte geweken is, zoodat hij, na een meer voedend en versterkend diëet gebruikt te hebben,

den 21. September het Hospitaal geheel hersteld verliet.

26ste *Waarneming.*

De kurassier J. T. La Fleur, oud 28 jaren, geboren te Baarendeel, Prov. Vriesland, dienende bij de Afdeeling N°. 1, van een bloedrijk temperament, een gezond en sterk ligchaamsgestel, goed gevormd, en zonder blijkbare gebreken, sedert een geruimen tijd, aan ulcera venerea op de Corona glandis en het scrotum en vervolgens ulceratiën in de keel, alhier in het Militaire Hospitaal onder behandeling zijnde, bekwam plotseling, waarschijnlijk ook door zich onvoorzigtig aan koude en togt te hebben blootgesteld, Iritis syphilitica amborum oculorum. Hij werd dadelijk den 23. Mei, 1837 op eene der zalen, uitsluitend bestemd ter behandeling van Oogziekten, overgebragt, en leverde dezelfde ziekteverschijnselen op als de fuselier Jewema, welke wij dus, om niet in herhalingen te vervallen, niet zullen vermelden. Des lijders sterke constitutie en temperament in aanmerking nemende, liet ik eene afleidende aderlating op den voet verrigten, alsmede den volgenden dag 2 cucurb. scarificat. in den nek appliceren; inwendig een pulv. drastic. ex Calomel gr. vi. pulv. rad. jalapp.

scrup. i. pro dosi; verder eene strenge diëet, rustig in het bed, houden, daar het vertrek donker, luchtig en koel gehouden werd, en geheel ingerigt was ter verpleging van dergelijke ooglijders. Na deze gewijzigde antiphlogistische methode, vooral in stadio acuto van dezen ziekelijken toestand, en bij meer zamengestelde aandoening van den regenboog (want ook deze lijder deed ons opmerken, dat hij nu en dan eene vonkeling van vlammen en lichtstralen, en tevens vliegen voor de oogen ontwaarde, wanneer hij uit eene meer donkere in eene meer lichte plaats of zaal kwam), te hebben in het werk gesteld, zijn wij tot onze gewone kwikbereidingen overgegaan, namelijk mercur. subl. corros. cum opio tot 6 pillen daags, en de mercuriaal-inwrijvingen (ungt. hydrargyr. cum extr. hyoscyam. nigr. scrup. sem. tot drachm. sem.); en ook hier was de uitkomst zeer voordeelig, daar hij 2 dosis van de frictiën heeft gebruikt; tevens verzachtende mondspoelingen, cum ext. cicut. et mell. rosar. Vervolgens 14 dagen een dec. rad. sarsaparill. en eene meer voedzame diëet, waarna hij den 10. Junij, 1837 het Hospitaal, geheel hersteld, kon verlaten en zijne dienst weder verrigten.

Wij zouden het getal van lijders met Iritis syphilitica alhier behandeld en, zonder eenige hindernis of ontaarding (hetzij aan den regenboog,

oogappel, hoornvlies enz., waardoor het gezigtsvermogen geheel of gedeeltelijk kan verminderd of vernietigd worden), hersteld, nog met velen kunnen vermeerderen, daar deze ziekte-toestand niet zoo zeldzaam in de Hospitalen als venerische complicatie of als gevolgen van Lues venerea (Syphilis) voorkomt; wij vertrouwen echter, dat de medegedeelde ziekte-gevallen voldoende zullen zijn, om de opgegeven Genees-Heelkundige behandeling te wettigen en te kunnen aanprijzen. Wij hebben het gebruik der kwikbereidingen, zoodra wij eene ziekelijke aandoening van den mond en de speekselklieren (affectio mercurialis) ontwaarden, niet voortgezet; zoo als vooral eenige Engelsche Ophthalmologen (Mackenzie, Lawrence enz.), voorschrijven en aanraden, teneinde geene belangrijke, veelal lastige en langdurige ziekte-toevallen van andere organen te weeg te brengen, welke uitwerking wij trouwens bij de toediening van de sublimaat veel minder hebben kunnen waarnemen, dan na het gebruik van de Calomel.

Bij de behandeling der Syphilitische iritis, hebben wij ons zeldzaam bediend van oogwaters, zoo als ook eenige Duitsche Ophthalmologen (Beer, Muller enz.) hebben aangeraden, vooral niet in het eerste tijdperk der onderhavige ziekte, en dan werd het volgende collyrium gebruikt: R. aq. rosar. et aq. distell. āā unc. iij.

muc. sem. cydon. unc. sem. vin. opii arom. dr. sem., hetzij bij wijze van indruppeling, of door middel van een fijn linnen kompres, bevochtigd op het aangedane oog gelegd; in eenige gevallen heb ik 1 à 2 greinen merc. sublim. corros. met gemeld Collyrium laten vermengen, (Aqua Conradi), en alsdan 2 à 3 malen daags aangewend, alleenlijk in het meer chronisch verloop dezer ziekte.

2°. De Ophthalmia Gonorrhoïca-Blennorrhagica kan men, wat hare zitplaats betreft, beschouwen tot de purulente Ophthalmiën te behooren; wat hare oorzaken aangaat, moet zij onder de venerische aandoeningen van het oog gerangschikt worden. De druiperachtige oogontsteking heeft hare zitplaats, volgens de meeste Oogheelkundigen, oorspronkelijk in de conjunctiva, daar de sclerotica en de andere zamenstellende vliezen of weefsels van den oogbal secundair aangedaan worden.

De theoriën aangaande het ontstaan der Ophthalmia Gonorrhoïca loopen, op zéér verschillende wijze, uit een:

1°. door aanraking, besmetting en overbrenging van het gif (de inoculatie); [Lawrence, Mackenzie, Rognetta, Carron du Villards.]

2°. door ziekte- of stof-verplaatsing, (per metastasin); [Scarpa, Dupuytren, Boyer, Broers.]

3°. door eene in het ligchaam huisvestende syphilitische ziekte (per Sympathiam). [Dupuytren, Scarpa, Sanson enz.]

Zij is eene besmetting soms van de druiperstof of het druipergif aan een gedeelte van het oog-zelf, en wel vooral op het bindvlies overgebragt, en wordt ook door eenige auteurs als eene ziekteverplaatsing, met vermindering of wel geheele onderdrukking van den druiper beschouwd. — Zij volgt echter ook meermalen als secundaire ziekte na andere oogontstekingen, indien algemeene syphilitische aandoeningen (constitutionele besmetting) in het ligchaam bestaan.

Eenige Engelsche Oogartsen (Briggs, Pearson enz.) beweren, dat er geene betrekking (rapport) zou bestaan tusschen de ontsteking van den pisweg en die van het oog (!); maar deze hebben waarschijnlijk weinig syphilitische Oogziekten behandeld, en pleit hier tegen ook niet de Iritis syphilitica?

Lawrence, na gedane proefnemingen van Vetch, helt over, te gelooven, dat de druiperachtige oogontsteking niet door de aanbrenging der druiperstof op het oog wordt voortgebragt. Vele Duitsche en Fransche Ophthalmologen beweren het tegendeel; Beer, Weller, Jüngken, Dupuytren, Velpeau, Sanson, Carron du Villards enz.; — daar-

enboven houden ook de afscheiding en de slijmvloed in de urethritis niet altijd op, ofschoon de oogontsteking soms allerhevigst kan zijn.

Gewoonlijk wordt slechts één oog door deze oogontsteking aangedaan — Het is ons voorgekomen, dat over het algemeen bij de venerische aandoeningen of complicatiën bij oogontstekingen, primitief slechts één oog aangedaan is, zoodat wij de bij ons onder behandeling komende oogzieken dadelijk onderzoeken, of niet eene dergelijke complicatie voorhanden is, hetgeen wij dan ook meermalen ondervonden; buitendien is ook de kleur van het ontstoken bindvlies meer naar het koperroode overhellende. — Nogtans gebeurt het meermalen, dat de beide oogen, en wel het eene oog, nadat het andere hetzij bijna genezen of reeds vernietigd is, kunnen lijden; vooral in de meer hevige graden dezer Ophthalmie.

Men onderscheidt deze oogontsteking in Ophthalmia Gonorrhoïca vera et spuria; de eerste is zeer zeldzaam, en wordt vooral bij jonge, sterke, volbloedige voorwerpen waargenomen. De verschijnselen zijn bij haar dezelfde als bij de hevige catarrhale en purulente oogontstekingen worden aangetroffen, behalve dat het verloop er van veel sneller is, en men geen tijdperken, even als bij gemelde Ophthalmiën opmerken kan, terwijl zij daarenbo-

ven ook van belangrijke verschijnselen vergezeld gaat, namelijk: lichtschuwheid, vermeerderde traan- en etterafscheiding, hevige pijnen, zich niet alleen tot het aangedane oog bepalende, maar zich verspreidende door die geheelezijde van het hoofd; aanmerkelijke zwelling der oogleden en uitpuiling (extrophia) van het slijmvlies; in dezen ziektetoestand gaat alles zeer schielijk voort: — ontwikkeling, verheffing der verschijnselen, chemosis, verettering en vernietiging van het oog; — daarentegen hebben de andere oogontstekingen gewoonlijk hare tijdperken.

Deze oogontsteking is waarlijk van een zeer verwoestenden aard, zoodanig, dat, in de meeste gevallen, het zintuig des gezigts, onder de felste pijnen en folteringen, weldra geheel vernietigd wordt, en er gedurende deze hevige verschijnselen, soms in een kort tijdverloop, verweeking, verzwering van het hoornvlies, en zelfs de geheele ontaarding van den oogbal ontstaan kan.

De voorzegging is over het algemeen bij deze soort van oogontsteking, mijns inziens, allerongunstigst, en hangt vooral af van den duur, den aard, de hevigheid en de bijzondere complicatiën, alsmede van des lijders ligchaamsgestel.

Genees-Heelkundige Behandeling.

Carron du Villards zegt, en met reden, aangaande deze kwaadaardige oogontsteking: »Cette espèce d'Ophthalmie étant promptement désorganisatrice, il importe de lui opposer un traitement excessivement énergique. Tous les auteurs sont d'accord sur ce point comme sur les dangers de la maladie. . . . . . Tous sont d'accord qu'il faut arrêter, enrayer les phénomènes de la suppuration."

Van het gegronde, stellige en tevens door de ondervinding bevestigd wordende gezegde dezes Schrijvers overtuigd, zoo beschouw ik, dat men bij die hevige oogontsteking, zoodra mogelijk, de etterafscheiding of purulenten uitvloed onderdrukken, en, daarentegen, den slijmvloed in de urethra, indien die geheel of gedeeltelijk onderdrukt is, moet zoeken te herstellen.

In het begin dezer ziekte, vooral bij jonge, sterke en bloedrijke gestellen, moet men, zoo als de meeste Oogartsen aanraden, eene meer krachtige antiphlogistische behandeling in het werk stellen. Naar mijn inzien, zou men hiermede dikwijls te veel tijd kunnen verliezen, en is het cauteriseren met het Nitras argent. fus. in substantie vooral aangewezen, teneinde de zoo

hevige verettering van het bindvlies en de zoo snel opvolgende ontaardingen van den oogbal, en zelfs de vernietiging van het edel gezigtsorgaan tegen te houden.

Het is van het hoogste belang, op het aangedane weefsel (het bindvlies) een zoodanig hevig inwerkend middel aan te wenden en de zwelling tevens te doen verminderen, en hieraan voldoet geen middel beter, dan de lapis Infernalis in substantie (de Methodus ectrotica vel abortiva.)

Het schijnt dan ook in deze gevallen, immers wanneer de ondervinding de tegensprekende theoriën tot zwijgen kan brengen, dat de Helsche Steen niet alleen als causticum, en door zijne vernietigende kracht op de slijmvliezen werkt, maar bijzonder door de levenskrachten dezer weefsels, waarmede hij in aanraking komt, op eene eigenaardige manier te wijzigen, alsmede door eene nieuwe soort van ontsteking die de eerste vervangt, op te wekken. Latere Schrijvers raden de cauterisatie na de geheele uitsnijding (excisie) van het aangedane bindvlies aan; anderen eene meer of min sterke oplossing van dezen steen, of die van de sulphas alum. of sulph. cupri enz.

Wij hebben ons echter het best bevonden met de cauterisatie zoodra mogelijk te verrigten, teneinde de plaats hebbende smetstof (infectie) te

vernietigen, en hiertoe bezigden wij een stuk lapis Infernalis, op de reeds vermelde wijze aangewend; zie blz. 40.

Indien de plaatselijke pijnen na de aanwending van den genoemden steen te hevig zijn en aanhouden, werd eene ruime aderlating verrigt, — inwendig verkoelende lakseermiddelen, alsmede afleidende middelen op de onderste ledematen, door middel van warme en prikkelende voet- en beenbaden, of wel mostaardpappen aan de kuiten of voeten. Deze pijnen, in weêrwil der antiphlogistische geneeswijze, niet verminderende, hebben wij in dergelijke gevallen toegediend: de mercur. dulcis cum extr. hyoscyam. nigri, belladonna et opio, en uitwendig te gelijkertijd inwrijvingen met het ungt. hydrargyr. cum extr. bellad. vel hyoscyam. in de slaapstreken en boven de wenkbraauwen aangewend.

Wat de verminderde of wel geheel onderdrukte afscheiding en slijmvloed in de urethra-zelve (den druiper) betreft, deze wordt op de gewone en genoegzaam bekende wijzen weder hersteld, door algemeene verzachtende, demulcerende, ligt pisdrijvende en prikkelende middelen; plaatselijk, daarentegen, laauw-warme baden, en zelfs de aanwending der Bougie.

Door de volgende ziekte-gevallen kunnen wij de opgegeven Genees-Heelkundige behandeling,

als verkregen resultaten, in deze kwaadaardige oogontsteking aanprijzen, zonder die geneeswijze evenwel als onfeilbaar te willen opgeven.

27ste *Waarneming.*

De kanonnier J. N., oud ongeveer 28 jaren, met een nerveus-sanguinisch temperament, overigens gezond en sterk van ligchaamsgestel, zonder gebreken, reeds meermalen aan venerische besmetting geleden hebbende, en sedert ruim 14 dagen alhier in het Hospitaal wegens een kwaadaardigen druiper, en een reeds ver gevorderden syphilitischen uitslag (Syphilides) onder behandeling, had plotseling des nachts eene hevige pijnlijke ontsteking, en wel aan het regteroog, bekomen, zoodat wij hem dadelijk op eene der zalen, in ons etablissement ter behandeling voor de oogzieken ingerigt, lieten overplaatsen. Bij naauwkeurig onderzoek bleek ons weldra, dat wij hier met eene Ophthalmia gonorrh. spuria metast. te doen hadden: de druiper was geheel onderdrukt, de slijmvloed in de urethra op eens opgehouden, en geen de minste pijn of prikkeling daarin aanwezig; hij verzekerde mij, voor zoo verre hij wist, de druiperstof niet op het oog te hebben aangebragt; ook was den vorigen avond de afscheiding en de uitvloed

uit de urethra met stekende pijnen gepaard, nog sterk geweest. Het aangedane oog leverde al de verschijnselen van Ophthalm. Gonorrh. op. Zouden wij in dit geval dus eene ware metastasis, eene verplaatsing van ziektestof (smetstof), eene metastasische venerische oogontsteking kunnen aannemen, strijdig met het gevoelen van verschillende Ophthalmologen, die verklaren, nimmer deze Ophthalmie te hebben waargenomen, waarbij de slijmvloed in de urethra geheel was onderdrukt (Lawrence, Sanson enz.)? — Ik durf dat vraagpunt niet beslissen, en zal alleen, uit een praktisch oogpunt beschouwd, den gunstigen afloop hiervan mededeelen. Daar in het onderhavig geval, mijns inziens, geene aanwijzing bestond, om krachtig ontstekingwerend te werk te gaan, zoo lieten wij dadelijk plaatselijk verzachtende warme baden toedienen, teneinde vervolgens, door middel van eene Bougie, het slijmvlies der urethra te prikkelen, om, ware het mogelijk, op deze wijze den druiper weder voort te brengen; inwendig werden warme verzachtende en ligte pisdrijvende geneesmiddelen voorgeschreven, gepaard met een warm verhouden, rust en melk-diëet. Het aangedane slijmvlies van het regter oog werd inmiddels op de gewone en reeds vermelde wijze gecauteriseerd. Den 2. dag dezer behandeling, na herhaalde malen de Bougie aangewend en de

urethra geprikkeld te hebben, gevoelde de lijder irritatie en jeuking in den pisweg, waarna dan ook weldra de druiper te voorsehijn trad; de hevige pijnen, zwelling, lichtsehuwheid enz. van het aangedane oog waren ook aanmerkelijk verminderd, alhoewel de etterafseheiding nog bleef aanhouden, zoodat wij opvolgende ontaardingen vreesden, waarom dan ook den 3. dag de eauterisatie herhaald werd; de druiper werd op de gewone wijze onderhouden, en den 8. dag waren alle belangrijke toevallen aan het oog geweken, en alleen met kompressen met koud water behandeld: geene granulatiën of andere naziekten bleven er over. Voor den druiper en den syphilitischen uitslag is eene meer algemeene behandeling voorgeschreven, zoodat hij, na 6 weken onder verpleging te zijn verbleven, geheel hersteld, het Hospitaal den 20. April, 1837 kon verlaten.

28ste *Waarneming.*

J. B . . ., fuselier bij het 2. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, oud 24 jaren, geboren te Groningen, van een bloedrijk temperament en sterk ligchaamsgestel, met zeer ontwikkeld spier-, been- en bloedvaten-stelsel, en aan weinige belangrijke ziekten geleden hebbende, werd den 12. Augustus, 1836

uit het Legerkamp bij Reijen naar het Hospitaal opgezonden, als sedert eenige dagen daar aan eene hevige purulente oogontsteking lijdende. Bij zijne komst kwam mij deze ontsteking van het linker oog, de kleur, zwelling, etterafscheiding, hevige pijnen enz. in aanmerking nemende, als eene Ophthalm. Gonorrh. voor; dezen lijder ondervragende, of hij aan een druiper of andere venerische aandoeningen lijdende was, werd zulks geheel ontkennend door hem beantwoord. Daar hij over de hevigste pijnen klaagde, en deze Ophthalmie reeds eenige dagen had bestaan, zoo werd het oog dadelijk gecauteriseerd, en de verdere reeds vermelde opvolgende behandeling in 't werk gesteld, en bij dezen sterken, volbloedigen lijder eenige uren later eene ruime aderlating verrigt; inwendig verkoelende laxantia, en door warme prikkelende voetbaden op de onderste ledematen gerevulseerd.

Den volgenden dag waren de zoo hevige ontsteking en pijnen nog niet geweken; den lijder thans onderzoekende, ontwaarde ik, helaas, dat hij aan een kwaadaardigen druiper, en reeds verouderde ulceratiën op den glans penis lijdende was, en wel, zoo als hij mij toen bekende, reeds sedert een geruimen tijd, zonder echter bij zijn korps onder geneeskundige behandeling te zijn geweest. Onze voorzegging was hier zeer

ongunstig, wegens de syphilitische complicatie, dat de druiper geenszins onderdrukt was, en het aangedane oog, na de gedane cauterisatie, in denzelfden toestand bleef; de aanwending van den Lapis infernalis werd herhaald, maar zonder het gewenscht gevolg; 's avonds waren de pijnen allerhevigst, zoodanig, dat algemeene en plaatselijke bloedontlastingen en koude fomentatiën op het oog werden aangewend, revulsiva op de darmbuis door eenige greinen Calomel met pulv. rad. rhei, en door warme prikkelende beenbaden op de onderste ledematen. Hij bragt een onrustigen en pijnlijken nacht door, en den volgenden morgen vonden wij eene algemeene en zeer pijnlijke zwelling des oogbals, en de oogleden zoodanig, dat wij Exophthalmie konden vreezen. Verzachtende en meer pijnstillende middelen werden op de aangedane deelen geappliceerd, inwendig opiata. Maar de omliggende deelen van het aangedane oog (vooral de oogleden) kregen reeds een gangræneus aanzien, en er vormde zich, onder de hevigste folteringen, eene zoodanige zwelling van de Cornea en den geheelen oogbal, dat rhexis oculi weldra moest ontstaan; de etterafscheiding was genoegzaam geheel opgehouden. Hij leed, bij voortduring, de ondraaglijkste pijnen, niet alleen in den oogbalzelven, maar tevens in de linker slaap- en voor-

hoofdstreek; gedurende de laatste 24 uren, luid schreeuwende en om hulp vragende, had hij geen oogenblik rust, en waren er koortsverschijnselen aanwezig. Diep met dezen lijder bewogen, en behalve dat het barsten van den oogbal, die reeds aanmerkelijk vergroot was, te gemoet ziende, kwam mij, in dezen beklaaglijken toestand, alleen de kunstmatige ontlasting van de vochten uit het oog, door de gewijzigde kunstbewerking van Wardrop (punctio oculi), als geschikt en doenlijk voor; wij besloten dus, bij middel van een lancet, den reeds aanmerkelijk vergrooten oogbal, door eene kruissnede te verdeelen; — »beter toch een onzeker, dan in 't geheel geen middel," zegt Celsus (Melius est remedium anceps quam nullum), waarna zich de vochten ontlastten; tevens werden fijne dunne strookjes linnen onder en tusschen de oogleden gelegd, en verzachtende en ontstekingwerende fomentatiën geappliceerd, bevestigd door een ligt steunend verband; inwendig opiata, streng diëet en rust; vervolgens als revulsiva, lax. antiphlog., clysmata et sinapismi ad suras. De hevigste toevallen waren door deze handelwijze weldra verdwenen; hij kon rusten, de pijnen werden dragelijk, en het gangraeneus aanzien der bedekkende en zoo gezwollene oogleden was zeer verminderd. Nu werd eene slappe oplossing van chloruret. calcis cum vin.

opii geappliceerd, en is het ons gelukt, de geheele atrophia oculi daar te stellen. De onbelemmerde beweging der beide oogleden is bewaard gebleven, en had men alzoo een geschikt voorwerp, om een kunstoog te kunnen plaatsen, even als bij de extirpatio bulbi oculi geschiedt. In den grond van de oogkuil kon men, nadat de genezing had plaats gevonden, het likteeken van de gedane kruissnede nog zeer goed onderscheiden.

Nadat deze lijder later eene meer secundaire antisyphilitische behandeling had ondergaan, heeft hij den 16. Januarij, 1837 ons Hospitaal verlaten, en is gezond en weltevreden naar het Depôt van zijne Afdeeling vertrokken.

Het verdient opmerking, dat het regter oog, gedurende het geheele zoo hevig ziekte-verloop en de opvolgende vernietiging van het linker oog, geene de minste sympathische aandoening of besmetting heeft ondergaan, maar daarentegen altijd in zijn normalen staat gebleven is.

29ste *Waarneming.*

Jan P..., oud 24 jaren, flankeur, dienende bij het 3. Bat. der 8. Afdeeling Infanterie, van een nerveus-lymphatiek temperament en tengere ligchaamsgesteldheid, meermalen aan ligte borstaandoeningen, en nu gedurende 14 dagen bij zijn korps aan een druiper geleden hebbende, maar

niet onder behandeling geweest, uithoofde hij zich bij den Officier van Gezondheid van het Bataillon niet had gemeld, werd plotseling door eene hevige ontsteking aan het regter oog aangedaan, en den 27. October, 1838 naar ons Hospitaal opgezonden. Bij zijne inkomst, den 2. dag der ziekte, herkenden wij dadelijk eene Ophthalmia Gonorrhoïca; hij klaagde over de hevigste pijnen, en er had eene sterke afscheiding plaats van etterachtig slijm uit het aangedane oog, volkomen overeenkomende met het druipervocht; tevens was, bij het ontstaan dezer oogontsteking, de druiper geheel onderdrukt en opgehouden; hij kon ons geene oorzaken opgeven, die het ontstaan der ziekte bevorderlijk waren geweest, en verzekerde ook, zoo verre hem bewust was, de druiperstof niet aan het oog te hebben gebragt; het aangedane oog werd dadelijk op de gewone wijze gecauteriseerd met den lapis Infernalis, en, om den oorspronkelijken druiper weder terug te brengen, werden algemeene verzachtende, ligt prikkelende en pisdrijvende geneesmiddelen toegediend; melk-diëet, warm verhouden in bed, en rust, daarenboven plaatselijke laauw-warme baden, daar wij ons reeds voorstelden, indien de slijmvloed in de urethra niet spoedig terugkeerde, ook weder de Bougie aan te wenden.

Het aangedane oog was na het cauteriseren aanmerkelijk beter, de eigenaardige afscheiding opgehouden, de pijnen zeer veel verminderd, maar de zwelling van het slijmvlies nog weinig afgenomen, zoodat wij besloten, den 3. dag na de eerste cauterisatie, deze gezwollen deelen nog eens oppervlakkig met den Helschen steen te bestrijken, en zulks geschiedde met het beste gevolg, daar dit oog na 14 dagen geheel hersteld was. De druiper had zich inmiddels reeds den 3. dag en zelfs zeer sterk ingesteld, en werd dan ook door bovengemelde middelen onderhouden.

Den 15. November, 1838, werd hij, waarschijnlijk na een togt te hebben gevat, daar hij zich niet alleen uit het bed, maar ook uit het vertrek begeven had, door eene hevige Ophthalmia Gonorrhoïca oculi sinistri aangetast; de druiper was nu geenszins onderdrukt geworden, maar had er in tegendeel veel afscheiding en prikkeling in de urethra plaats; mede in dit geval wilde ik dadelijk den lapis Infernalis in substantie weder beproeven, waarna dan ook de beterschap zeer spoedig de cauterisatie volgde, en is zulks slechts eenmaal behoeven verrigt te worden; nog eenige dagen werd eene slappe solutie van gemelden Steen (gr. i-ij op drachm. ij. aq. Rosarum), 2 à 3 malen daags, tusschen

de oogleden ingedruppeld, dewijl de zwelling van het slijmvlies en de roodheid nog was overgebleven, met het gelukkig gevolg, dat ook het linker oog, zoowel als het regter, den 3. December geheel hersteld was, en zonder naziekten op de cornea of granulatiën op de conjunctiva achter te laten. De druiper was tevens binnen weinige dagen, door de gewone algemeene behandeling, genezen.

Bij deze hevige oogontsteking hebben wij ons, vooral in het meer acuut beloop der ziekte, van weinig oogwaters bediend; maar daarentegen de aangedane oogen aanhoudend door middel van fijne sponsjes met koud en zuiver regenwater laten reinigen; indien de oogleden te sterk gezwollen en daardoor moeijelijk te openen waren, door zachte en voorzigtige oogspuitingen tusschen de oogleden afgescheiden etter doen ontlasten; en vervolgens door fijne linnen losse compressen, met zeer koude fomentatiën de oogen doen bevochtigen, waarmede alsdan eenige dagen werd aangehouden. Deze lijders werden afzonderlijk in meer donkere, maar ook luchtige en koele vertrekken in ons Hospitaal behandeld en verpleegd, en tevens op een spaarzaam diëet gehouden.

Bij het meer chronisch verloop dezer Ophthalmie werden soms, behalve eene indruppeling van eene solutio lapid. infern. gr. i-iv. aq. rosar.

unc. i., ook adstringerende oogwaters aangewend, zoo als eene solutio chloruret. calcis, sulphat. zinc. et alumin. extr. saturn. etc., en veelal het volgende collyrium. Mercur. subl. corr. gr. ij. aq. rosar. et aq. destill. aā. unc. iij. mucil. sem. cydon. unc. sem. vini opii arom. dr. i-ij, of wel het ungt. ophthalmic. rubrum cum opio.

De syphilitische zweren aan de oogleden hebben wij meermalen waargenomen, en vooral bij lijders, die door algemeene syphilis aangetast en aan eene regelmatige kwikkuur onderworpen waren geweest. Eenige nieuwere Ophthalmologen, Lawrence, Carron du Villards enz. meenen het ontstaan van deze zweren meerendeels te moeten toeschrijven, door dat het virus syphiliticum bij voorkeur het huidweefsel en de slijmvliezen aandoet, en deze weefsels zijn ook de voornaamste zamenstellende der oogleden.

De zitplaats der verzwering is meestal het slijmvlies, dat de binnenste oppervlakte der oogleden bekleedt. Deze ziekelijke aandoening is hoogst zelden primitief, daarentegen gewoonlijk secundair.

De zweren, van verschillende grootte en kleur, doen zich gewoonlijk voor onder den vorm van eene graauwachtige donkerroode verzwering, met ongelijke randen en bloedige punten, veelal van een rood ontstoken kring omgeven, waardoor dan

de lijders pijnlijk en onrustig zijn, en dikwijls de omringende deelen (het bindvlies, de traanwegen en zelfs de wang) aangedaan worden. Zij zijn meermalen het gevolg van andere voorafgegane oogontstekingen, alhoewel wij deze altijd primitief hebben waargenomen, en gepaard met venerischen huiduitslag, zich meerendeels tot het aangezigt en het voorhoofd bepalende (corona veneris); de scherpe afgescheiden wordende etterachtige stof doet de oogharen aan elkander kleven en bezet ze met korsten; wanneer deze afvallen, worden de ongelijke, soms harde, eeltachtige kleine of grootere zweertjes op den kraakbeenigen rand der oogleden meer zigtbaar. Deze zweren zijn somtijds zoo kwaadaardig, dat zij niet alleen het slijmvlies en de huid, maar zelfs den kraakbeenigen rand der oogleden aandoen en geheel het voorkomen hebben van etterende chankerzweren, die zich op de roede vertoonen. Ook ontstaan zij soms primitief op het bindvlies, gepaard met eene hevige conjunctivitis, en laten veelmalen belangrijke ontaardingen op de oogleden na. Het is van belang, dat men deze syphilitische zweren aan de oogleden niet met aandoeningen dezer deelen, zoo als eigenaardige zweren, kankerachtige zweren enz. verwarre.

De Genees-Heelkundige behandeling dezer venerische aandoeningen is genoegzaam dezelfde als voor de syphilitische iritis is opgegeven: Mercurialia, en vooral de Mercur. subl. corr. cum opio, decocta lignor. het decoct Zittmann. etc. gepaard met een spaarzamen eetregel (diëet), en warme verhouding, moeten de hoofdkuur uitmaken; als plaatselijke hulpmiddelen hebben wij met het beste gevolg het ungt. hydrargyr. cum vin. opii aromat., of wel het ungt. ophthalmic. rubr. cum opio aangewend; — dus:

R. Mercur. praecip. rubr. gr. ii-viii.
Axung. porc. recent. dr. i.
Vini opii aromat. gr. x-xx.
M. f. exact. ungt. ophthalm.

S. 2 malen daags ter grootte van eene kleine erwt, de oogleden mede in te wrijven.

Dikwijls waren er afleidende middelen, als bloedige koppen en spaansche-vliegen in den nek, warme voet- en beenbaden met mostaardmeel bedeeld, en drastica noodig; in eenige gevallen moesten wij de overblijvende ongelijke verhevene en verharde punten bij deze zweren, met de nitras. argent. fus. in substantie cauteriseren of aanstippen; zulks leverde de beste gevolgen op.

30ste *Waarneming.*

De jager Cornelis S......, oud 25 jaren, dienende bij het 2. Bataillon, van eene sterke en tamelijk gezonde ligchaamsgesteldheid en zonder blijkbare gebreken, had vroeger meermalen zoowel aan primaire als secundaire syphilis geleden; hij werd den 1. November, 1838 in ons Hospitaal opgenomen, lijdende reeds sedert eenige dagen aan conjunctivitis amborum oculorum, waarmêe zich thans verouderde, pijnlijke, ongelijke, roode zweertjes op de randen der onderste oogleden paarden; de conjunctivae waren rood en ingespoten, de opgezette kliertjes van Meiboom en de vermelde zweertjes aan de buiten- en binnenranden der oogleden scheidden eene scherpe ichoreuse stof af; vele oogharen waren uitgevallen en andere met graauwachtige bruine korsten bezet, waaronder etter te voorschijn kwam. Deze lijder klaagde tevens over eene hevige, diepzittende pijn, die zich vooral tegen den nacht boven de wenkbraauwen en de slaapstreek verhief; de aangedane deelen werden vooreerst met laauwe infus. herb. alth. afgewasschen en gereinigd, en laxantia toegediend, met spaarzame diëet en warm verhouden; vervolgens de pilul. ex Merc. subl. corr. cum opio toegediend; de gezuiverde zweertjes werden 3 malen

daags met het ungt. hydrarg. cum opio ingesmeerd; 2 dosis van deze pillen en ungt. hydrarg. zijn met het beste gevolg gebruikt; vervolgens 8 dagen een decoct. rad. sarsapar. met een meer voedenden leefregel, zoodanig, dat hij reeds den 20. December het Hospitaal geheel hersteld kon verlaten.

31ste *Waarneming.*

Jacob P........, kanonnier bij het Bat. Vrijwillige Artilleristen, oud 23 jaren, van een bileus-sanguinisch temperament en gezond gestel, reeds meermalen aan syphilitische aandoeningen geleden hebbende, en nog onlangs voor secundaire syphilis aan eene regelmatige kwikkuur onderworpen geweest, werd den 5. Maart, 1838 in ons Hospitaal opgenomen met eene syphilitische huidziekte, zich vooral aan het voorhoofd (corona veneris), en op het aangezigt bepalende; aan het onderste linker ooglid kon men tevens langs den geheelen kraakbeenigen rand onderscheiden ongelijke, pijnlijke, roode en graauwachtige zweren, met verdikte korsten bezet, en waardoor de ooghåren aan elkander gekleefd waren, waarnemen, die eene scherpe stinkende ichoreuse stof afscheidden. Hij had, vooral tegen den avond en 's nachts, hevige diepe pijnen boven de wenkbraauwen en

de voorhoofdsstreek (dolores osteocopi); het bindvlies was zeer rood en opgespoten, met tranenvloed en lichtschuwheid. Verzachtende pappen en omslagen deden weldra deze korsten afvallen, en na dat hij een paar dagen purgantia gebrüikt had, werden de meergemelde pillen ex merc. sublim. corros. cum opio, met een warm verhouden en een spaarzamen leefregel voorgeschreven; uitwendig werden de zweren met ungt. hydrarg. dr. iv. vini opii arom. dr. j., 3 malen daags ter grootte van eene erwt, ingesmeerd; 2 dosis van deze pilul. mercuriales zijn gebruikt; de syphilides aan het voorhoofd zijn genoegzaam verdwenen, de zweren op het ooglid meerendeels genezen, daar de meer verheven punten met den lapis Infern. in substantie 3 malen zijn gecauteriseerd, met zoodanig gevolg, dat hij, na nog 14 dagen dect. rad. sarsaparil. en eene meer voedzame en versterkende diëet gebruikt te hebben, den 10. Mei geheel hersteld, en in staat om zijne dienst te kunnen waarnemen, het Hospitaal heeft verlaten.

Behalve de complicatie met scrophulosis en syphilis, welke wij meer in het breede hebben vermeld, werd de heerschende Oogziekte onder de krijgslieden door ons tevens in eenige gevallen met andere ziekten, als: febres catarrhales, gastricae, intermittentes, typhoideae

(Typhus), met Rheumatismus acutus et chronicus, en sommige chronische huidziekten enz. in verbinding, waargenomen.

VOORBEHOEDINGS-MAATREGELEN.

(*Prophylaxis.*)

De algemeene maatregelen ter vermindering en voorbehoeding tegen de heerschende Oogziekte onder de krijgslieden bestaan, naar wij meenen, vooral

I. Om de nog gezond en bevrijd gebleven militairen voor de ziekte te behoeden, en wel door:

a. alle oogzieken en ook gegranuleerden, met de minste ziekelijke afscheiding van het bindvlies behebt, dadelijk uit de Kompagniën te verwijderen en naar de Hospitalen en Ziekenzalen te doen opzenden.

b. de Lokalen, Kazernen enz. waar deze militairen verblijven en gehuisvest zijn, zoodra mogelijk, te laten luchten en zuiveren;

c. wanneer deze Oogziekte in eenige plaatsen of Garnizoenen meer algemeen heerschende wordt, alsdan de troepen zoodanige Lokalen (Kazernen) te doen verlaten, vooral, indien er ophooping of overvulling van individuën (encombrement) in de vertrekken, en dien ten gevolge een bedorven lucht of dampkring, door de ziekelijke uitwasemingen of uitvloeiselen van de aangedane oogen, bestaat en de miasmatische verbreiding bevorderlijk is; (*)

(*) In het jaar 1829, voor de heerschende Oogziekte in commissie naar den Helder gezonden, hebben wij toen van dezen maatregel de beste uitkomst waargenomen: uit de Lokalen (Houten Loodsen), waarin de soldaten gehuisvest, opgehoopt en opgepropt waren, en zulks bij een verhoogden warmtegraad (hitte en droogte in de maand Julij), lieten wij de oogzieken in daartoe ingerigte linnen Tenten op het gras overplaatsen, en, naar den graad en hevigheid der ziekte, 3 à 4 lijders in eene Tent verblijven, hen de oogen dikwijls zuiveren met koud water, en ligte adstringentia (Aqua Goulardi, Solutio Chlorureth. calcis etc.) gebruiken, en binnen weinige weken was de onderhavige ziekte niet alleen in hevigheid verminderd, maar ook meerendeels geweken; — echter waren er reeds eenige slagtoffers vóór mijne komst aldaar, wegens belangrijke ontaardingen der gezigts-organen, ten gevolge der miasmatische verbreiding, te betreuren.

d. voornamelijk ook de meeste zindelijkheid der oogen den militairen aan te bevelen, bijzonder na hunne dienstverrigtingen, wapenoefeningen, marschen enz.;

e. het misbruik van verhittende, prikkelende sterke dranken, onder onze krijgslieden, zoo veel doenlijk, tegen te gaan.

f. Voorts moeten in het bijzonder alle maatregelen, de geneeskundige politie en de algemeene gezondheidsleer (Hygiena) betreffende, en onafscheidbaar van den stand en de verschillende dienstverrigtingen van den soldaat, behartigd en ten uitvoer gebragt worden, zoo als: naauwkeurige visitatiën in de Kazernen door de Officieren van Gezondheid bij de korpsen, de Officieren en Onder-Officieren der week, na gedane wapenoefeningen (Excercitiën), militaire promenades, wachten, marschen enz.

II. Het weder terugkeeren dezer Oogziekte moet men zoeken te verhinderen, door:

a. Ziekenzalen of andere Lokalen te laten inrigten, bijzonder ter behandeling en verpleging van Oogzieken geschikt;

b. geene oogzieken met verlof naar hunne familiën of elders op te zenden;

c. deze lijders niet uit de Hospitalen en Ziekenzalen te ontslaan, dan nadat zij geheel hersteld zijn.

d. Indien zij de Hospitalen verlaten, zou het, mijns inziens, zeer gepast wezen, deze manschappen nog eenige weken, hetzij in een afgezonderd lokaal, of wel in een daartoe ingerigt vertrek in de gewone Kazernen te doen verblijven.

e. Ook moeten al de goederen, de oogzieken toebehoorende, vóórdat zij deze Etablissementen verlaten, berookt en gezuiverd (gedesinfecteerd) worden.

f. De Korpsen of Bataillons, die gedurende een geruimen tijd vele oogzieken opleverden, moesten naar andere en betere Garnizoenen of Kantonnementen worden verplaatst.

g. Men drage zorg, dat er in de Kazernen, op de Wachten of andere plaatsen, zoo weinig mogelijk, togtlucht besta, vooral wanneer de manschappen van hunne wapenoefeningen enz., meestal bezweet, terugkomen.

h. Voorwerpen (militairen), aan andere ziekelijke aandoeningen der oogen, van eene meer constitutionele oorzaak afhankelijk, lijdende, zoo als: scrophuleuse, syphilitische of andere discrasiën, moesten, als meerendeels aan instortingen (recidiven) blootstaande,

voor de active militaire dienst afgekeurd en er, zoodra mogelijk, uit verwijderd worden; dit zou vooral reeds in aanmerking behooren te komen bij het visiteren der manschappen, en bij de indiensttreding der lotelingen.

De kleeding en de voeding onzer troepen laat overigens weinig te wenschen over, hetgeen men evenwel aangaande hunne huisvesting en ligging meerendeels niet zoo kan bevestigen, daar de Kazernen in de Vestingen, over het algemeen, slecht ingerigt en vooral niet ruim genoeg zijn, om de manschappen naar behooren te kunnen leggen of verplegen; indien nu de onderhavige Oogziekte in eene dergelijke Kazerne meer algemeen begint te heerschen, alsdan moeten de Bedden of Nachtlegers, zoodra mogelijk, van elkander verwijderd, en er meer tusschenruimte gemaakt worden. Wij hebben het nut van dezen maatregel nog voor weinige weken alhier in de groote Kazerne, bij een onverwacht vermeerderen van oogzieken, mogen ondervinden.

De door Jüngken (over de Oogziekte, die in het Belgische Leger heerscht enz. — uit het Hoogduitsch vertaald door J J. Westenburger. — Maastricht 1835, blz. 43) opgegeven maatregelen en instructiën kunnen, onzes oordeels, in

de Legers, waar deze Oogziekte nog heerschende is, niet ten uitvoer gebragt worden, en heeft de dagelijksche ondervinding, helaas! maar al te dikwijls geleerd, dat geheele familiën door deze veelal zoo hevige Oogziekte werden aangedaan, en hiervan, uit gemis eener geschikte en krachtdadige Genees-Heelkundige behandeling, de ongelukkigste slagtoffers zijn geworden. Wij hebben dan ook nimmer oogzieken, niet geheel hersteld zijnde, uit de Hospitalen met verlof naar hunne haardsteden gezonden; ook zou deze maatregel, volgens onze beschouwing, één der middelen kunnen worden, om nog meerdere oogzieken in de Legers te bekomen.

De reconvalescente oogzieken en, vooral, die nog aan den chronischen vorm dezer heerschende Ophthalmie lijdende zijn (gegranuleerden), moesten, zoo veel mogelijk, van de Kompagniën en Korpsen, waartoe zij behooren, afgezonderd worden. — Zou het niet raadzaam zijn, zoo als sedert een geruimen tijd in België plaats vindt, één of meerdere Depôts voor oogzieken en gegranuleerden in een gezond en geschikt oord op te rigten? en aldaar eene gepaste en beproefde Genees-Heelkundige behandeling voort te zetten, totdat zij geheel in staat waren, hunne dienst bij de korpsen behoorlijk te kunnen waarnemen, of wel, dat men hen, als ongenees-

lijk, uit de dienst verwijderde? — Wat overigens aangaat de zoogenaamde voorbehoedende of preservative middelen (Prophylactica, Specifica) door verschillende Schrijvers en Oogartsen opgegeven en aangeraden, bijv. het ungt. Mercur. praecip. alb. van Büttner, het succus citri in water verdund door Carron du Villards en Farrel enz.; hierin stellen wij geen vertrouwen, en zullen alzoo dienaangaande niet uitweiden; daar, voorzeker, onzes oordeels, reinheid, het meermalen daags wasschen der oogen met zuiver water, en eenige dagen vrijstelling van dienst, in dergelijke omstandigheden, vooral in aanmerking mogen komen.

Conclusie.

1. De heerschende Oogziekte in de Legers is eene ziekte, die haar ontstaan aan een vreemden oorsprong schijnt verschuldigd te zijn, en meerendeels als eene gewijzigde Egyptische oogontsteking kan beschouwd worden.
2. Mijns inziens, is zij, zoowel in het stadium acutum als chronicum, en niet alleen per contactum, maar meestentijds in distans (miasmatisch), zich in den omgevenden dampkring voortplantende en verspreidende,

besmettelijk, vooral indien er veel afscheiding van muco-purulente stof plaats heeft, niet weinig door eene begunstigende epidemische lucht-constitutie bevorderd wordende.

3. In vele gevallen wordt zij in eenige plaatsen en Garnizoenen sporadisch, endemisch of wel epidemisch waargenomen, hetgeen van verschillende bijzondere bijkomende schadelijke invloeden, omstandigheden en gelegenheid gevende- of aanleidende oorzaken kan afhangen, en bijzonder door den atmospheer gewijzigd, en door opeenhoping of overvulling (encombrement) niet weinig bevorderd wordt.

4. Deze ziekte doet meerendeels de militairen, en, *bij voorkeur*, de Infanterie in ons Leger aan; hetgeen, onzes oordeels, niet alleen in de voorwerpen van genoemd Wapen, maar ook, over het algemeen, in hun stand en in hunne bijzondere dienstbetrekkingen moet gezocht worden.

5. Deze Oogziekte moet, in verre de meeste gevallen, door locale middelen, door adstringentia en vooral door de cauterisatie, met den lapis Infernalis, hetzij in substantie of in eene solutie, worden behandeld en bestreden.

6. De Ophthalmie komt ook zeer dikwijls als eene meer zamengestelde ziekte in ons Leger (onder onze krijgslieden) voor, die alsdan gewoonlijk van individuele en constitutionele zamenstellingen afhangt, en waardoor haar aard natuurlijkerwijze belangrijker wordt, moeijelijker te genezen is, en zelfs eene meer inwendige geneeskundige behandeling zal vorderen.
7. Noodig is het, dat die maatregelen, welke eene geschikte en krachtdadige geneeskundige politie en de algemeene gezondsheidsleer en bewaarkunde aan de hand doen, en die in de prophylaxis reeds zijn opgegeven, zoodra mogelijk, zonder eenig tijdverlies genomen en tevens ten uitvoer gebragt worden, waardoor, voorzeker, de voortgang gestuit, ja, welligt geheel weggenomen zal kunnen worden.

Ten slotte, zal ik hier nog bijvoegen, dat de meeste der door mij aan de opgegeven cauterisatie onderworpen oogzieken in ons Hospitaal (wier getal honderden bedraagt), gedurende den korteren of langeren loop der behandeling, onder den invloed dezer kunstbewerking, meestentijds weltevreden en zelfs opgeruimd waren, en zij over het algemeen geene nadeelige gevolgen of naziekten, na de cauterisatie met den lapis In-

fernalis, hebben ondervonden, zoo als eenige Militaire Artsen hebben vermeend aan deze behandeling te moeten toeschrijven; bij meer bijzondere discrasiën, cachexiën en andere complicatiën werd eene inwendige geneeskundige behandeling vereischt en toegediend.

Mijn schrijven had hoofdzakelijk ten doel, ook andere Militaire Artsen op deze behandeling (de cauterisatie) in de heerschende Oogziekte onder de krijgslieden opmerkzaam te maken, en haar verder aan te bevelen, daar zij ons bij voortduring goede en gelukkige uitkomsten, zoowel in het stadium acutum als chronicum, mogt opleveren. De geoefende en kundige lezer zal niettemin ontwaren, dat wij lang niet alle moeijelijkheden, dit onderwerp betreffende, hebben kunnen overwinnen: er blijft nog zeer veel dienaangaande te doen, er zijn nog zoo vele belangrijke punten op te helderen, die door ons slechts werden aangestipt; en intusschen is het medegedeelde de vrucht van gedane waarnemingen, gedurende eenige jaren in onze Militaire Geneeskundige betrekking. — Mijn werkje behelst echter, zoo wij 't wel hebben, toch eenige nuttige wenken en daadzaken; — mogen, dit wensch ik vurig, kundiger waarnemers ons in dezen zoo gewigtigen tak der Genees-Heelkundige Wetenschap nader voorlichten en teregtwijzen! —

Wij eindigen deze, vooral uit een praktisch oogpunt behartigde bijdrage met de eenigzins gewijzigde woorden van Carron du Villards, welke ik tot de mijne make:

»Le temps est un grand maitre; espérons que l'expérience, en s'appuyant sur lui, finira par mettre tous les médécins militaires d'accord sur les moyens de détruire complétement l'Ophthalmie; comme ils sont unanimes dans leurs désirs et leurs efforts pour y parvenir."

ALGEMEENE STAAT, het maandelijksch mouvement der onder behandeling gekomen en herstelde Oogzieken vermeldende, van de maand Julij 1836 tot de maand Julij 1837, in het Militaire Hospitaal te Breda.

Namen der Maanden.	Bleven over bij den aanvang van iedere maand.	Bijgekomen.	Hersteld.	Bleven onder behandeling bij het einde van iedere maand.	*Aanmerkingen.*
Julij 1836	29	53	34	48	Gedurende den loop van dit jaar hebben één lijder het gezigt aan beide oogen, en 2 lijders aan één oog verloren; de eerste door Staphylomata, één door Atrophia bulb. oculi na Ophthalm. Gonorrhoïca het linker oog, en één door Staphyloma het regter oog, na Ophth. purulenta, en daarenboven 4 lijders verduisteringen op de Cornea bekomen. Deze oogzieken zijn ons uit het Legerkamp bij Reijen toegezonden, na reeds eenige dagen aldaar aan de heerschende Ophthalmie (hevigste graad) te hebben geleden.
August. »	48	65	38	75	
Septemb. »	75	67	56	86	
October »	86	14	48	52	
Novemb. »	52	26	34	44	
Decemb. »	44	22	34	32	
Jan. 1837	32	13	11	34	
Febr. »	34	12	15	31	
Maart »	31	12	10	33	
April »	33	16	16	33	
Mei »	33	23	32	24	
Junij »	24	71	29	66	

ALGEMEENE STAAT, het maandelijksch mouvement der onder behandeling gekomen en herstelde Oogzieken vermeldende, van de maand Julij 1837 tot de maand Julij 1838, in het Militaire Hospitaal te Breda.

Namen der Maanden.	Bleven over bij den aanvang van iedere maand.	Bijgekomen.	Hersteld.	Bleven onder behandeling bij het einde van iedere maand.	*Aanmerkingen.*
Julij 1837	66	56	47	75	Gedurende den loop van dit jaar hebben 2 lijders het gezigt aan beide oogen, door Staphylomata, na hevige purulente Ophthalmie, verloren; 2 aan één oog door kératocèle na Ophthalmia traumatica. Daarenboven hebben nog 4 oogzieken, naziekten en het zien storende gebreken bekomen, na de heerschende oog-ontsteking, waardoor zij als onbekwaam voor de active dienst moesten beschouwd worden, en naar de Depôts zijn opgezonden. Ook deze lijders zijn uit de Ambulance in het Legerkamp, bij Reijen, op ons Hospitaal geëvacueerd.
August. »	75	35	79	31	
Septemb. »	31	16	26	21	
October »	21	19	18	22	
Novemb. »	22	27	28	21	
Decemb. »	21	21	20	22	
Jan. 1838	22	17	16	23	
Febr. »	23	17	18	22	
Maart »	22	26	21	27	
April »	27	21	15	33	
Mei »	33	17	16	34	
Junij »	34	11	16	29	

ALGEMEENE STAAT, het maandelijksch mouvement der onder behandeling gekomen en herstelde Oogzieken vermeldende, van de maand Julij 1838 tot de maand Julij 1839, in het Militaire Hospitaal te Breda.

Namen der Maanden.	Bleven over bij den aanvang van iedere maand.	Bijgekomen.	Hersteld.	Bleven onder behandeling bij het einde van iedere maand.	*Aanmerkingen.*
Julij 1838	29	130	73	86	Gedurende den loop van dit jaar heeft één lijder, en wel een zieken-oppasser, het gezigt aan beide oogen, door Atresia bulb. oculor., na hevige purulente oog-ontsteking en bijkomende Iritis et Keratitis Arthritica, verloren; deze oppasser had de Ophthalmie in de Oogziekenzalen bekomen. Een lijder heeft het gezigt aan het regter oog verloren door verzwering en verdikking der Cornea, na Ophthalmia Gonorrhoïca, en daarenboven nog 5 oogzieken, uithoofde van ligtere organische gebreken van het hoornvlies (vlekken, verduistering enz.) het Hospitaal als ongenezen verlaten, en naar hunne Depôts, als ongeschikt voor de active en de velddienst, opgezonden.
August. »	86	92	88	90	
Septemb. »	90	67	87	70	
October »	70	26	44	52	
Novemb. »	52	10	33	29	
Decemb. »	29	10	19	20	
Jan. 1839	20	19	9	30	
Febr. »	30	7	11	26	
Maart »	26	12	14	24	
April »	24	10	9	25	
Mei »	25	12	14	23	
Junij »	23	26	18	31	

Verklaring der Afbeeldingen.

Plaat I.

Fig. 1. De heerschende oogontsteking der Krijgslieden in den Eersten graad of tijdperk.

Fig. 2. In den Tweeden graad.

Deze afbeeldingen zijn gemaakt nadat de zwelling der oogleden en de slijmetterafscheiding reeds verminderd was, teneinde zoodoende het aangedane oog duidelijker te kunnen doen zien.

Plaat II.

Fig. 1. De heerschende oogontsteking, in den chronischen vorm, met uitgebreide korrelachtige woekering van het bindvlies (granulatio oculi.)

Fig. 2. Genezing van de in de bovenstaande afbeelding uitgebreide granulatiën, na de gedane excisie en opvolgende cauterisatie. (Zie de 15. Waarneming, blz. 65.)

Pl.I.

Fig 1.

Fig 2.

Steend. P.W. v.d. Weyer Utrecht.

Fig 1.

Fig 2.

Steend. P.W. v.d. Weyer. Utrecht

INHOUD.

BERIGT.

Onvoorziene omstandigheden waren oorzaak, dat de uitgave van dit Werkje langer dan de Schrijver wel wenschte; vertraagd is.